

Miskolc és a demokrácia

Országgyűlési és helyhatósági választások a városban

(1990-2010)

Jelige: V11M5D

A dolgozat lezárásra került 2014. június 15-én.

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	2
I. Bevezetés.....	3
I/1. A dolgozat célja és hipotézisei.....	3
I/2. A demokrácia reménye Miskolcon (1945-1949)	5
I/3. Miskolc rövid története (1945-1990)	8
I/4. Források és irodalom.....	10
II. A választási rendszer alakulása, és a választások általános tendenciái.....	12
II/1. Országgyűlési választások	12
II/2. Önkormányzati választások	20
III. A politikai ideológiák családjai; a magyarországi pártok helye az ideológiai dimenzióban	24
IV. Miskolc város politikai karaktere a választási eredmények tükrében	32
IV/1. Választókerületi és szavazóköri problematika Miskolcon	33
IV/2. Választói magatartás: választási részvétel és pártpreferencia	36
III/3. A város összesített választási eredményei, főbb tendenciái	39
V. Összegzés	49
VI. Felhasznált irodalom	50
VII. Az ábrák jegyzéke.....	53
VIII. A táblázatok jegyzéke.....	54

I. Bevezetés

I/1. A dolgozat célja és hipotézisei

Az egész kutatómunkának a célja, hogy a korszak egyik karakterisztikus városának, Miskolcnak a politikai tablóját felvázoljam. Ez alatt értem azokat az elemeket, amelyek egy országgyűlési és helyhatósági választás kapcsán készült elemzésnek az összetevőit alkotják: a város gazdasági, társadalmi tendenciái, aktuális állapota és lehetőségei; a városlakók magatartása, ahogy a helyi és az országos politikához, illetve az egyes választásokhoz viszonyulnak; a pártok és szervezetek helyi tevékenységének részletes bemutatása; végül egy olyan elemzés készítése, amely Miskolc egyes városrészeinek a főbb politikai tendenciáit mutatja be.

Jelen szakdolgozat ennek a kutatómunkának egyik állomása, amelyben az egyes választási adatokat alkalmazom a városra. A jelenlegi állapotban csak a főbb tendenciák felvázolására vállalkozok, mélyebb elemzések a későbbi (esetlegesen doktori) tanulmányok idejére válnak majd elérhetővé.

Dolgozatomat négy nagyobb egységre tagoltam, melyeket további alegységekre osztottam. Jelen fejezetben leginkább a tér bemutatására vállalkozom. Mint a cím is mutatja a XX. században fennálló demokratikus viszonyok idején elemzem Miskolcot. Ebből a szempontból mindenképpen említést teszek két korábbi választásról, az 1945-ös és 1947-es nemzetgyűlési választásokról, amelyek az én álláspontom szerint inkább tekinthetők demokratikusnak, mint antidemokratikusnak. Bár korlátozott számban és „minőségben”, de több párt indulhatott ezeken a voksolásokon; a választójogi törvény már sem vagyoni, sem műveltségi cenzust nem tartalmazott; a megalakuló nemzetgyűlésnek pedig voltak alkotmányos jogai és kötelességei. Ez nem jelenti azt, hogy ne korlátozták volna a választásra jogosultak körét, a pártok indulási jogát, illetve, hogy ezen szervezetek ne próbálták volna minden eszközzel a győzelmet megszerezni. A téma kapcsán fellelhető komolyabb szakirodalmak elolvasása után azon a véleményen vagyok, hogy ezen időszaknak – legalább említés szintjén – mindenképpen helye van egy olyan munkában, amely a huszadik század második felének demokratikus választásait elemzi.

Szintén jelen fejezetben található egy rövid összefoglalása a város 1945 utáni történetének. Fontosnak tartom, hogy térben elhelyezzem azt a területet, amelyet a későbbiekben majd részletesen vizsgálni fogok.

Végül egy rövid áttekintést adok azon forrástípusokról, amelyekre dolgozatomat (tágabban értelmezve: az egész kutatásomat) alapozom.

Ezt a választási rendszer és pártstruktúra rövid bemutatása követi, melynek célja, hogy röviden vázolja azokat a főbb tendenciákat, amelyek országos szinten megfigyelhetők ebben a két dimenzióban. A fejezet fontosságát az adja, hogy kialakuljon egy általános kép a globális viszonyokról, amelybe Miskolcot bele lehet illeszteni. Nem értelmezhetőek a helyi változások anélkül, hogy ne lenne párhuzamba állítva az országos helyzettel.

Ezt egy rövid kitekintés követi, amelyben igyekszem a különböző politikai ideológiákat csoportosítani, majd ezen kategóriákban elhelyezni azon magyarországi pártokat, amelyek korszakunkban parlamenti mandátumot szereztek. A cél az, hogy kialakuljon egy olyan felosztása ezen szervezeteknek, amelynek köszönhetően az egyes választások alkalmával megfigyelhetővé válik, hogy a baloldali-, jobboldali- és centripártok együttesen hogyan szerepelnek.

Dolgozatom utolsó fejezete már a konkrét kutatási eredmények bemutatásából áll. Megvizsgálom az egyes választások főbb paramétereit, majd azokat összevetem egymással, illetve az országos adatokkal. Dolgozatom hipotézise, hogy Miskolcon az átlagosnál jobban szerepeltek a baloldali pártok, és jól körülhatárolhatóan vannak olyan részei a településnek, amelyet markáns baloldali karakter jellemez.

I/2. A demokrácia reménye Miskolcon (1945-1949)

1944. december 2-án Szegeden öt párt – FKGP, MKP, SZDP, PDP, NPP – képviselői megalakították a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontot. Mind a szervezetet, mind az alakuló nagygyűlésükön elfogadott nyilatkozatukat jóváhagyták a szövetséges nagyhatalmak, így a koalíció tagjai hozzákezdhettek egy ideiglenes törvényhozó intézmény felállításához. Ennek az előkészítő munkának a végeredménye lett a december 21-én összeülő Ideiglenes Nemzetgyűlés. Romsics Ignác a 20. századi magyar történelemről szóló összefoglaló monográfiájában részletesen ismerteti a Nemzetgyűlés összetételét a pártok és a társadalmi összetétel szempontjából. Végül kijelenti, hogy „*ezek az arányok sem a Tiszántúl és a Duna-Tisza köze társadalmi szerkezetének, sem a pártpreferenciák 1944. decemberi állásának nem feleltek meg.*”¹

Ez az állítás igaz Miskolcra is. December 14-én tartotta első ülését az Ideiglenes Nemzetgyűlés Előkészítő Bizottsága, amely feladatául adta a több mint félszáz településen létrejövő nemzeti bizottságoknak, hogy a választásokat helyi szinten előkészítsék és lebonyolítsák. A Farkas Mihály szegedi és Juhász Géza debreceni előkészítő küldöttek segítségével létrehozott miskolci nemzeti bizottság, a következő néhány napon rendszeresen ülésezett. Ezen tanácskozásokon a demokratikus pártok, a szakszervezetek, az intézmények, az egyházak, a város és a megye, valamint a miskolci fegyveres ellenállók csoportjának, a MOKAN-Komitének a képviselői – összesen 38 fő – vettek részt. A népgyűlés végül december 17-re megválasztotta Borsod megye és Miskolc követeit: 5 fő az MKP-t, 3 fő a szakszervezeteket, 2-2 fő az SZDP-t, az FKGP-t és a MOKAN Komitét, 1-1 fő a PDP-t, az értelmiséget és a párton kívülieket képviselte.²

A következő fontos állomásnak az új városi közgyűlés megalakítása tekinthető. A Nemzeti Bizottság néhány hetes előkészítő munkájának köszönhetően 1945. január 29-én megtartotta alakuló ülését az új testület. Elnöke Gálffy Imre polgármester lett, a tagok pedig az alábbiak szerint oszlottak meg: MKP 23 fő, SZDP 23 fő, szakszervezetek 16 fő, FKGP 13 fő, értelmiségiek 10 fő, egyház 7 fő, PDP 3 fő.³

¹ Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. Osiris Kiadó, Budapest, 2010. 279. (továbbiakban: Romsics, 2010.)

² A Nemzeti Parasztpártnak nem volt meghívottja, mivel komoly gyökerei nem voltak a szervezetnek Miskolcon.

³ Miskolc története 1918-tól 1949-ig. Miskolc története V/1. kötet. Szerk.: Dobrossy István, Stipta István. Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc, 2007. 143-147. (továbbiakban: Miskolc története V/1.)

Ugyanezen év végére aktuális kérdéssé vált a nemzetgyűlési választások megtartása is. Az Ideiglenes Nemzetgyűlés a választás rendjéről az 1945. évi VIII. törvényekben rendelkezett. Ennek értelmében minden 20. életévét betöltött magyar állampolgár választó és választható lett, eltörölve ezáltal a vagyoni és műveltségi cenzus történelmi hagyományait. Ugyanakkor a februárban felosztatott jobboldali pártok vezetőitől, az SS-alakulatokba jelentkezőktől, a népbíróági eljárás alatt állóktól és az internáltaktól megvonták a választói jogot.⁴ Ezen törvény szellemében tartották meg november 4-én a nemzetgyűlési választásokat. Az eredmények mind országos, mind helyi viszonylatban a kommunisták vereségét mutatják:

	Országos eredmény	Miskolci eredmény
FKGP	57,03 %	48,87 %
MKP	16,96 %	17,22 %
MRP	0,12 %	nem indult
NPP	6,87 %	1,15 %
PDP	1,62 %	3,71%
SZDP	17,41 %	29,06 %

1. táblázat: Az 1945-ös nemzetgyűlési választások eredményei országos és helyi szinten

(Forrás: Hubai László: Magyarország XX. századi választási atlasza, 1920-2000. II. kötet. Napvilág Kiadó, Budapest, 2001. 161-162. [továbbiakban: Magyarország XX. századi választási atlasza, 1920-2000. II.])

A látványos és jelentős választási különbségek megváltoztatták Miskolcon is a kormányzó pártok egymáshoz való viszonyát, kiélezték az ellentéteket. Tüntetésekre, demonstrációkra került sor a városban, amelyeken a munkáspártok az FKGP reakciós elemei ellen vonultak fel. Hogy elszigeteljék a kisgazdákat, a kommunisták a szociáldemokratákkal és a Nemzeti Parasztpárttal együtt létrehozták a Baloldali Blokkot. Négy hónappal az országos döntés után, 1946. július 11-én a három párt helyi vezetői, a Szabad Szakszervezetek képviselői és a Nemzeti Bizottság megalakította a Miskolci Nemzeti

⁴ Az 1945. évi VIII. törvény; a nemzetgyűlési választásokról. <http://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8215> (utolsó megnyitás: 2014. május 2.) Röviden összefoglalja: Romsics, 2010. 285.

Blokkot. Így országosan és helyi szinten is létrejött egy olyan baloldali egység, amely – hol nyíltan, hol burkoltan – támadólag lépett fel a kiscgazda többség ellen.

A lemondások és kizárások nyomán a kommunisták előrehozott választásokat követeltek, hiszen céljuk a többség megszerzése volt a törvényhozásban is. A választási rendről egy újabb törvény, az 1947. évi XXII. tc. rendelkezett. Ezen jogszabályban tovább bővítették a választásból kizártak táborát: a Horthy-kor jobboldali pártjainak és szervezeteinek közép- és alsó szintű vezetőitől, a politikai okok miatt B-listázottaktól, a kitelepítésre váró németektől, továbbá a Csehszlovákiából betelepített magyaroktól is megvonták választójogukat. Ennek nyomán mintegy 10%-kal csökkent a választásra jogosultak aránya. Augusztus 31-én így az ország népe újra az urnák elé járult, és megválasztotta saját képviselőit.

	Országos eredmény	Miskolci eredmény
DNP	16,5 %	8,23 %
FKGP	15,34 %	2,81 %
FMDP	5,25 %	1,26 %
KNT	1,39 %	nem indult
MFP	13,43 %	32,63 %
MKP	22,25 %	27,61 %
MRP	1,71 %	2,31 %
NPP	8,28 %	0,56 %
PDP	1 %	0,85 %
SZDP	14,86 %	23,74 %

2. táblázat: Az 1947-es nemzetgyűlési választások eredményei országos és helyi szinten

(Forrás: Magyarország XX. századi választási atlasza, 1920-2000. II. 185-186.)

Az újabb választási vereség után megváltozott a kommunista taktika, felgyorsították a hatalom-átvételi folyamatokat, és bő másfél év alatt abszolút hegemon pozícióba kerültek.

Véleményem szerint az 1947-es nemzetgyűlési választás volt az átmeneti évek utolsó olyan politikatörténeti eseménye, amelyet még demokratikusnak lehet tekinteni.

I/3. Miskolc rövid története (1945-1990)

Ebben az egységben visszatérek az 1944/1945-ös évekhez, hiszen ahogy azt a bevezetőben is említettem, fontosnak tartom rögzíteni azokat a legalapvetőbb tendenciákat, amelyek Miskolc jelenkori történetét befolyásolták.

A második világháború a térséget súlyosan érintette. A régió földrajzi fekvésének és természeti adottságainak köszönhetően stratégiai fontos szerepet töltött be a hadműveletek alkalmával. Bár a háború első éveiben a légi és szárazföldi haderők csak a csapatmozgások alkalmával haladtak keresztül a térségen, a frontvonal közeledtével egyre gyakoribbá váltak a bombázások és fegyveres ütközetek a város határain belül és kívül egyaránt. A német egységek 1944. december 2-án elhagyták Miskolcot, így a szovjet csapatok harmadikán hajnalban ellenállás nélkül hatolhattak be. A nyilasok hatalmának tényleges megszűnése után Gálffy Imre - korábbi polgármester - állt a város élére, és a szovjet városparancsnokság jóváhagyásával hozzákezdett a hétköznapi élet újraindításához, a fontosabb intézmények újjászervezéséhez, illetve a háborús károk felméréséhez.⁵

A világháború komoly károkat okozott Miskolcon és környékén. A lakóépületekben, a közintézmények épületeiben és a lakosságban is jelentős visszaesés figyelhető meg az 1941-hez képest. Egyes adatok szerint a lakóházak 30%-a vált lakhatatlanná⁶, míg az 1945 elején tartott népszámlálás nagyjából 40%-os embervesztést jelez.⁷ A demográfiai katasztrófa elkerülése érdekében 1945 és 1949 között fokozatosan új közigazgatási egységet hoztak létre a város előjárói, amely egy több évtizedes tervezésnek és álomnak a megvalósulását jelentette. Tulajdonképpen már néhány évvel korábban elkezdődött a folyamat, amikor a Martintelepet Hejőcsabától a történelmi Miskolchoz csatolták (1935), majd 1945-ben Diósgyőrt, Hejőcsabát és Tapolcát egyesítették a korábbi mezővárossal.⁸

⁵ Miskolc története V/1. 142.

⁶ Az élet megindulása Miskolcon és Borsodban a felszabadulás után. Források Miskolc város és Borsod megye történetéhez. Szerk.: Beránné Nemes Éva, Román János. Miskolc m.j. Város Tanácsa Végrehajtó Bizottsága, Miskolc, 1970. 228.

⁷ Miskolc története 1918-tól 1949-ig. Miskolc története V/2. kötet. Szerk.: Dobrossy István, Stipta István. Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc, 2007. 38. (továbbiakban: Miskolc története V/2.)

⁸ Nagy-Miskolc azonban nem ekkor érte el legnagyobb – és ma is fennálló – területi kiterjedését. 1950-ben Görömböly fennmaradó részét, valamint Hámort és Szirmát; 1982-ben pedig Bükkszentlászlót csatolták a településhez.

A háborús károk összeírása, majd a helyreállító munkálatok megkezdése után a város összességében fokozatosan fejlődött. Az első hároméves, majd ötéves terv hatására jelentős nehézipari és kohászati fejlesztéseket vittek véghez; kiemelkedő gyárkomplexumok (Lenin Kohászati Művek, „December 4.” Drótművek, Kriptongyár, Hejőcsabai Cement Művek) jöttek létre; 1949-ben az Országgyűlés döntött egy nehézipari felsőoktatási intézmény kialakításáról a városban; továbbá a fellendülő építkezések nyomán még ma is álló lakótömbök épültek fel (Petneházi-városrész, Dél-Kilián).

Az országos hangulatot követve 1956 nyarára azonban Borsodban is kiéleződtek a feszültségek. Hiába került 1954 augusztusában Földvári Rudolf személyében egy tapasztalt vezető a megyei pártbizottság élére, kevés eredményt tudott felmutatni. Ugyan a forradalom és szabadságharc helyi eseményeinek részletezésétől jelen dolgozatomban eltekintek, fontosnak tartom rögzíteni, hogy október 31-én megalakult a városi munkástanács, amelyben már az újjáéledő koalíciós pártok helyi egyéniségei is helyet kaptak, ezáltal valamiféle pluralizmusnak a csírái is megjelentek Miskolcon. November 4-én azonban a szovjet csapatok a térségben is megkezdtek a forradalom leverését. Még decemberben is vannak tüntetések, fegyveres összetűzések a városban és annak határában, de 1957 februárjában lényegében konszolidálódott a helyzet. Az elmarasztaló bírósági ítéletek sorozatát követően pedig újra növekedési pályára állt a város.⁹

Az 1960-as években újabb lakásépítési hullám indult el, melynek során az 1980-as évek elejére hozzávetőleg 15.000 új lakás került átadásra. Az így kialakított új városrészek, lakótelepek révén Miskolc egy ipari nagyváros képét mutatta, amely kiemelkedően magas lakosságsszámmal bírt. A hetvenes évektől kezdve bő két évtizeden keresztül meghaladja a városban lakók száma a 200.000 főt, a csúcspontot az 1980-as évek elején érte el, amikor 213.274 fő rendelkezett bejelentett lakóhellyel a településen.¹⁰ Ám a késő kádári gazdaság általános válsága, majd a kibontakozó transzformációs válság Miskolc hanyatlását hozta. Fejlesztésekre már egyáltalán nem jutott anyagi forrás, egy idővel pedig már az aktuális állapot és termelés is tarthatatlannak bizonyult. A visszaesés olyan jelentősen elmélyült, hogy mind a gazdasági, mind az ennek nyomán kialakuló társadalmi válság még a 2000-es években is éreztették hatásukat.

⁹ Az eseményeket részletesen ismerteti: Szakolczai Attila: Borsod-Abaúj-Zemplén megye. In: Szakolczai Attila – Á. Varga László: A vidék forradalma 1956. I. kötet. 1956-os Intézet, Budapest, 2003. 121-198.

¹⁰ Borsod-Abaúj-Zemplén megye kézikönyve. Főszerk.: Dr. Kasza Sándor. Ceba Kiadó, Budapest, 1998. 23.

I/4. Források és irodalom

Jelen dolgozatom témája nagy mennyiségű primer levéltári iratra támaszkodik, amelyek többsége a témából adódóan a választási iratok. Ezeket a Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltárának Alsózsolcai Fióklevéltára őrzi. Megtalálhatóak itt mind a parlamenti, mind a helyhatósági választások összesített, választókerületi és szavazóköri jegyzőkönyvei. Hozzá kell tenni azonban, hogy az országgyűlési választások kapcsán alapkutatót már végeztek. A néhány oldallal korábban már hivatkozott, Hubai László által készített háromkötetes atlasz tartalmazza külön a Miskolcra vonatkozó adatokat is 1998-ig. Ezzel szemben a helyhatósági választások eredményeit még nem publikálták, éppen ezért tartottam fontosnak az adatok önálló összegyűjtését, és egy saját adatbázis készítését. Mivel az adatgyűjtés során az elsődleges szempont a lehető legrészletesebb választási egység adatainak kigyűjtése volt, a szavazóköri jegyzőkönyvek élveztek prioritást. Ezen információk feldolgozása után következhetek azok az iratok, amelyek az adott választókerület eredményeit összegezték. Ezen források segítségével tudtam visszaellenőrizni magam, hogy a szavazóköri eredmények rögzítése hibátlan volt. Végezetül pedig a Hubai-féle választási atlasszal lehetett összevetni az országgyűlési választások eredményeit, a teljes bizonyosság érdekében.

A legrészletesebb választási eredmények értékeléséhez szükség volt a szavazóköri beosztásokra az egyes választások esetében. Ezek olyan listák, amelyek felsorolják a város utcáit, és jelzik, hogy az adott választáson melyik területi (önkormányzati választások alkalmával alkalmazott kerületi beosztás) és melyik országos egyéni választókörezethez tartozott. Mivel a szavazókörök kialakítása, illetve a közterületi jegyzék elkészítése a Helyi Választási Iroda feladata (melynek vezetője a település jegyzője) primer forrásokra számítottam a HVI-től is. Ezek az adatok azonban rendkívül hiányosak voltak. Tartalmazták ugyan az 1998-2010 közötti országos és helyi választások utcajegyzékét a fentebb említett jelzésekkel, az ezt megelőző időszak négy voksolásáról azonban semmilyen adatot nem sikerült szereznem. Az ezáltal felmerülő problémákat a dolgozat későbbi fejezetében részletesen ismertetem majd.

A választások mechanizmusának részletes megismerését segítették elő továbbá azok a monográfiák, tanulmánykötetek, tanulmányok, amelyek az elmúlt években készültek. Hubai már-már átláthatatlannak tűnő három kötetes atlasza mellett fontosnak tartom még külön is megemlíteni az előbbi szerző és Földes György társszerkesztésében megjelent

tanulmánykötetet¹¹, melyben az 1920 és 2010 közötti országgyűlési választásokat egy-egy szerző elemzi részletesebben. Ezen munkák bár különböző személyek terméke, mégis megfigyelhető bennük egyfajta hasonlóság: röviden elemzik a választást megelőző ciklus főbb belpolitikai történéseit, a pártstruktúrában végbement változásokat, bemutatják a kampányidőszak főbb állomásait, illetve a választási adatokat elemzik is. Ez, a számomra logikusnak tartott felépítés olvasmányossá, érthetővé és jól követhetővé teszi ezen elemzéseket.

A téma interdiszciplináris volta miatt, szükségesnek tartottam néhány olyan munkát is elolvasni és beépíteni a dolgozatomba, amelyek a politikatudomány körébe sorolhatók. Körösényi András, Tóth Csaba és Török Gábor munkája¹² a hazai politikai rendszert elemzi rendkívül részletesen, míg egy másik kötet¹³ során Enyedi Zsolt és Körösényi András a pártok és pártrendszerek nemzetközi jellemzését végzik el.

Lévén, hogy számtalan munkát lehetne még említeni a téma kapcsán, de dolgozatom témája nem egy bibliográfia bemutatása, a források még egy nagyobb csoportját emelném külön ki, amelyek nélkül nem lehet választási rendszert vizsgálni. Bár az elmúlt húsz évben viszonylag stabil és változatlan maradt végig a választójogi szabályozás, jónéhány olyan rendelet/törvény született, amelyek bizonyos fókig alakították a rendszer kereteit. Ezek ismerete elengedhetetlen a kutatók számára, segítik az általános tendenciák pontosabb megismerését.

A fentebb említett primer források, törvények, szakmunkák a dolgozatom következő fejezetében meghatározóak lesznek, az azt követő egységben viszont már a saját kutatásomat kívánom kicsit bővebben bemutatni.

¹¹ Parlamenti választások Magyarországon 1920-2010. Szerk.: Földes György, Hubai László. Napvilág Kiadó, Budapest, 2010. (továbbiakban: Földes–Hubai, 2010.)

¹² Körösényi András–Tóth Csaba–Török Gábor: A magyar politikai rendszer. Osiris Kiadó, Budapest, 2007. (továbbiakban: Körösényi–Tóth–Török, 2007.)

¹³ Enyedi Zsolt–Körösényi András: Pártok és pártrendszerek. Osiris Kiadó, Budapest, 2004. (továbbiakban: Enyedi–Körösényi, 2004.)

II. A választási rendszer alakulása, és a választások általános tendenciái

II/1. Országgyűlési választások

1989. február 11-én a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) elismerte a többpártrendszert, így nyilvánvalóvá vált, hogy az 1990-ben esedékes választásokat már új jogszabályi keretek között fogják lebonyolítani. Ennek kidolgozása során mind a hatalmon lévő kommunisták, mind pedig az ellenzéki csoportok, abban voltak érdekeltek, hogy saját érdekeiknek megfelelő törvényt alkossanak, így a politikai egyeztető tárgyalások egyik témakörévé vált az új törvényi szabályozás kialakítása.

Már a megbeszélések megkezdése előtt éles különbségek mutatkoztak meg az ellenzéki pártok elképzelései között, ezért a tárgyalások elején a hatalmon lévő fél lépett fel ebben a kérdésben határozottabban. Hozzá kell azonban tenni, hogy ez nem jelenti azt, hogy a kommunisták ne dolgoztak volna folyamatosan a háttérben javaslatukon. Először egy pusztán pártelvű választást tartottak kívánatosnak, amely során a képviselők az országos pártlistára leadott szavazatok alapján szerezhettek volna mandátumot, később azonban (főleg az időközi választások vereségeiből tanulva) a műhelymunkák és műhelyviták alkalmával felmerült egy olyan parlament képe is, amelybe a képviselők nagy részét egyéni körzetekben választják meg, az országos pártlista pusztán korrekciós szerepet töltött volna be. Ez a kommunisták jobb szereplését valószínűsítette a korabeli „közvélemény-kutatásokat” alapul véve, hiszen egyrészt vidéken még mindig nagy volt a párt helyi személyiségeinek az elfogadottsága, másrészt az új vagy éppen alakuló politikai szervezetek még nem rendelkeztek széleskörű országos hálózattal, anyagi és személyi tőkével.

Az ellenzéki pártok nézetei közötti törésvonalat az arányos listás rendszer és a vegyes választási rendszer közötti dilemma okozta. A történelmi pártok – akik remélték, hogy nevük még élénken él az emberekben – egyértelműen az előbbi változat mellett tették le voksukat. Emellett a javaslat mellett foglalt állást a FIDESZ is, hiszen a pártvezetés attól tartott, hogy jelöltjeik a generációs különbségek és radikalizmusuk miatt hátrányból indulnának a többi jelölttel szemben. Az újonnan megszervezett pártok többsége azonban, különösen az SZDSZ, ebben ellenérdekel volt, hiszen a fentebb említett okok miatt kétséges volt társadalmi beágyazódottságuk. Ebben a helyzetben állt elő a Magyar Demokrata Fórum azzal a vegyes választási szisztémával, amely során a parlament tagjai fele részben egyéni

körzetekben, fele részt pártlistára leadott voksok alapján szerezhettek mandátumot. A hosszú egyeztetések végén az ellenzéki erők többsége elfogadta ezt a kompromisszumos ajánlatot, így ez vált az Ellenzéki Kerekasztal hivatalos javaslatává.

Az egyeztetések előrehaladtával a két fél álláspontja jelentős mértékben közeledett, így a vita leginkább a technikai kérdések (jelöltállítás, bejutási küszöb, második fordulóba jutás alsó határa) körül zajlott. Végül 1989 őszén megegyezés született, amelyet októberben a parlament elé terjesztettek az érintettek. Némi parlamenti vita és kisebb módosítások után 1989. október 20-án elfogadták az új választási törvényt.¹⁴

Az új jogszabály¹⁵ lényegében a kerekasztal-megállapodás során elfogadott kétfordulós vegyes választási rendszert foglalta törvényi keretbe kisebb változtatásokkal. Ennek értelmében 176 képviselő (45,6%) egyéni körzetben szerzett mandátumot, 152 fő (39,4%) a területi listákról kerülhetett a parlamentbe, végül 58-an (15%) az országos listáról¹⁶ nyerhették el megbízásukat. Ki kell még emelni a választási rendszer általános jellemzői közül a 4%-os bejutási küszöböt, illetve az egymásra épülő jelöltállítási rendszert. Ezen szűrők esetében egyértelműen kijelenthető, hogy az elfogadott szisztéma a kisebb pártok hátrányos helyzetét idézte elő, hiszen a lépcsőzetes struktúra (egyéni jelöltség feltétele: 750 ajánlás → területi listaállítási feltétele: a pártnak az adott megye/főváros egyéni körzeteinek egynegyedében, de legalább kettőben egyéni jelöltje van), valamint a parlamentbe jutáshoz szükséges alsó küszöb eleve kizárta a csekély támogatottsággal rendelkező szervezeteket a választási versenyből.

Ezeket felül meg kell még említeni azon törekvéseket is, amelyeknek a célja a képviselők legitimitásának biztosítása, a választások tisztaságának garantálása, a választási eljárás során felmerülő vitás kérdések megfelelő orvoslása volt. Jelen dolgozatnak nem célja

¹⁴ Wiener György: Választás és rendszerváltás 1990. In: Földes–Hubai, 2010. 307-310.

¹⁵ Az 1989. évi XXXIV. törvény; az országgyűlési képviselők választásáról. <http://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8632> (utolsó megnyitás: 2014. május 2.)

¹⁶ Ez az elem a szakértői egyeztetések alkalmával jelent meg és nyert támogatottságot, ezáltal figyelembe véve a kisebb pártok érdekeit. A kérdés leginkább az alkalmazott formula megválasztása körül forgott, azaz a területi mandátum kiosztáskor a Hare-módszert vagy a Hagenbach-Bischoff-módszert alkalmazzák. A két formulát röviden bemutatja és további szakirodalmat hoz: Fábíán György, Kovács László Imre: Voksok és mandátumok. A választási rendszerek arányossága. Villányi úti könyvek, Budapest, 1998. 36-38.

a magyar választási rendszer részletes bemutatása, elemzése és értékelése, így a további jellemzőktől eltekintek.¹⁷

Bár a hivatalban lévő országgyűlés mandátuma 1990. június 8-án járt volna le, 1989. december 11-én mégis az idő előtti feloszlatásról döntöttek. Az újonnan előálló helyzet nyilvánvalóvá tette, hogy minél előbb le kell bonyolítani a választásokat. Az időpont körül zajló viták tüzeiben Szűrös Mátyás ideiglenes köztársasági elnök az MDF novemberi javaslata mellett döntött, 1990. március 25-ét jelölte meg az első forduló időpontjának. Kezdetét vette a kampány időszak, a jelöltállítás és a felkészülés az első szabad választásokra. Ennek a folyamatnak a záró aktusa maga a voksolás volt, amely néhány kérdést ugyan lezárt (pl. a tárgyalásos rendszerváltozás visszafordíthatatlansága, a többpártrendszer és pluralizmus megléte), de számos újabbat nyitott, amelyre az első szabadon választott országgyűlésnek kellett megoldást találnia (többek között a választójogi törvény is korrekcióra szorult).

Tavasszal Antall József vezetésével egy jobbközép koalíciós kormány alakult, amely a parlamentben is többséggel rendelkezett. Az első ciklusról általánosságban elmondható, hogy politikai stabilitás alakult ki, még akkor is, ha az átállással járó nehézségekből és feszültségekből származó társadalmi tiltakozó akciók (taxis-blokád, bős-nagymarosi vízlépcső stb.) mögött felfedezhetőek a politikai élet szereplői is. Az az egyértelmű tény, hogy az olykor elfajuló parlamenti csatározások, koalíciós viszályok, Antall József 1993. decemberi halála ellenére a parlament kitöltötte a négyéves mandátumát, véleményem szerint az előbb említett alapvető stabilitás nélkül nem következhetett volna be. A környező, szintén az államszocializmus alól felszabaduló államok korabeli problémáit figyelembe véve (pl. Csehszlovákia és Jugoszlávia szétesése) úgy gondolom, hogy ez egy komoly teljesítmény volt az akkori politikai élettől.¹⁸

Az 1989. évi XXXIV. törvény, amely alapján az 1990-es választásokat lebonyolították ugyanakkor jelentős aránytalanságokat tartalmazott, korrekcióra szorult, így a győztes kormánykoalíciónak foglalkoznia kellett a jogszabály reformjával. A parlament

¹⁷ A témáról lásd bővebben: Áder János: Kinek az érdeke? A magyar választási rendszer jellemzése. In: Magyarország politikai évkönyve 1991. Szerk.: Kurtán Sándor–Sándor Péter–Vass László. Ökonómia Alapítvány-Economix Rt., Budapest, 1991. 68-74.

¹⁸ Az 1990-1994 közötti ciklusban működő országgyűlés és kormány stabilitását elemzi: Parlamenti választások 1994. Politikai szociológiai elemzés. Szerk.: Böhm Antal – Szoboszlai György. MTA Politikatudományi Intézet, Budapest, 1995.

1993. december 20-án néhány ponton módosította a törvényt, és bár ezek nagy része csak technikai jellegű változtatás volt, mégis tovább növelte az aránytalanságot. Az egyébként is magas 4%-os bejutási küszöbérték 5%-ra történő emelése egyértelműen a parlamenti pártok számára volt kedvezőbb. Az, hogy ez lényegileg kihatott a pártrendszer későbbi alakulására az napjainkban már egyértelmű tényként kezelhető, és ennek okait a választói magatartásban lehet keresni. Az elemzések után láthatóvá vált, hogy a lakosság a saját szavazatát értéknek tekintette és inkább azoknak a pártoknak adta oda, akik a közvélemény szerint sikeresen szerepelhettek a voksoláson. Ezt a mentalitást röviden bemutatja Szoboszlai György egy 2010-ben megjelent tanulmányában¹⁹ is.

Az már az 1994-es kampány időszak előtt nyilvánvalóvá vált, hogy a szavazópolgárok vélhetően leszavazzák az addigra szétesett kormánykoalíciót. A sokasodó párton belüli konfliktust, továbbá az erősödő koalíciós válságot nem tudta a színpad mögött tartani a vezetés, így szavazótáboruk fokozatosan fordult el tőlük. Ennek megfelelően az újabb választások után váltásra került sor, a következő ciklusban már egy újabb koalíciós kormányzat (MSZP-SZDSZ) működhetett, 72%-os parlamenti többséggel.

A ciklus négy esztendeje alatt jelentős átrendeződés ment végbe a pártrendszerben. Kezdetben a Bokros-csomagnak „köszönhetően” megerősödött az FKGP, történelmi mélypontra zuhant az SZDSZ és az MDF támogatottsága, míg a FIDESZ szavazóbázisa jelentősen megnövekedett. 1997-1998-ra nyilvánvalóvá vált, hogy az élbolyt a nagyobbik kormánypárt és az egymáshoz fokozatosan közeledő két ellenzéki szervezet, a FIDESZ és az MDF alkotja, mögöttük bejutásra esélyesek még a leszakadó szabaddemokraták és a visszaeső kisgazdák.

Bár a kampány során és később is hangoztatták a szocialista és liberális képviselők, hogy szükség van a választási rendszer módosítására (arányosítás, egyfordulós választási rendszer bevezetése stb.) erre nem került sor. Az 1997. július 1-én elfogadott alkotmánymódosítás²⁰ csupán azt szabályozta, hogy a soron következő parlamenti választásokat négyévente április vagy május hónapban kell lebonyolítani, így az 1998-as voksolást is az 1993. december 20-án módosított 1989. évi XXXIV. törvény szerint bonyolították le.

¹⁹ Szoboszlai György: Hagyományteremtés. A kormány megbukik a választásokon – 1994. In: Földes–Hubai, 2010. 340.

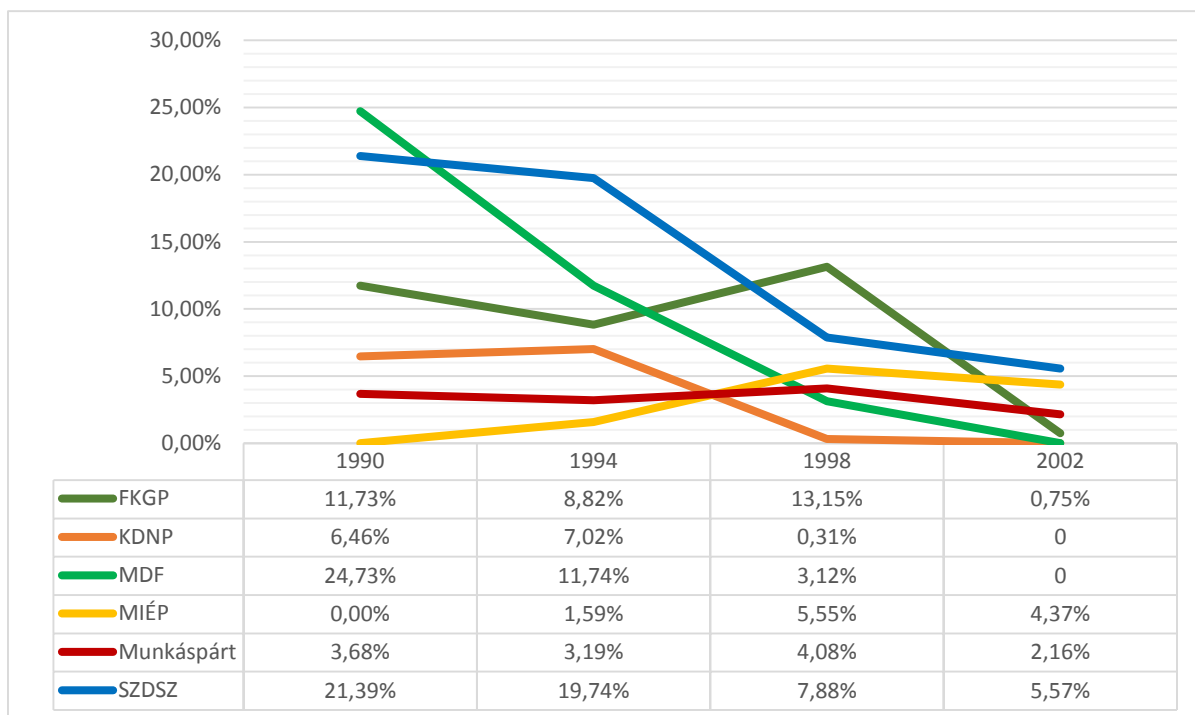
²⁰ Az 1997. évi XCVIII. törvény; a Magyar Köztársaság Alkotmányának módosításáról. <http://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=9517> (utolsó megnyitás: 2014. május 2.)

A kampány során egyik politikai erő sem tudta jelentősen bővíteni szavazótáborát, így nyilvánvaló volt, hogy ez a választás apróságokon fog múlni. Ezek közül hármat emelnék ki, amelyek véleményem szerint a később győztes jobboldal felé billentették el a mérleg nyelvét: 1. a pártelnökök vitájában Orbán Viktor jelentősen javította a pozícióját Horn Gyulával szemben; 2. a másodlagos pártpreferenciákra vonatkozó felmérések azt mutatták, hogy az SZDSZ szavazótáborából többen adnák voksukat a fiataldemokratáknak, mint a szocialistáknak; 3. a FIDESZ és az FKGP között az utolsó pillanatban megegyezés született arról, hogy több kerületben visszalépnek egymás javára.²¹

A választást a FIDESZ és szövetségesei nyerték, így újra jobbközép kormányzat alakulhatott.

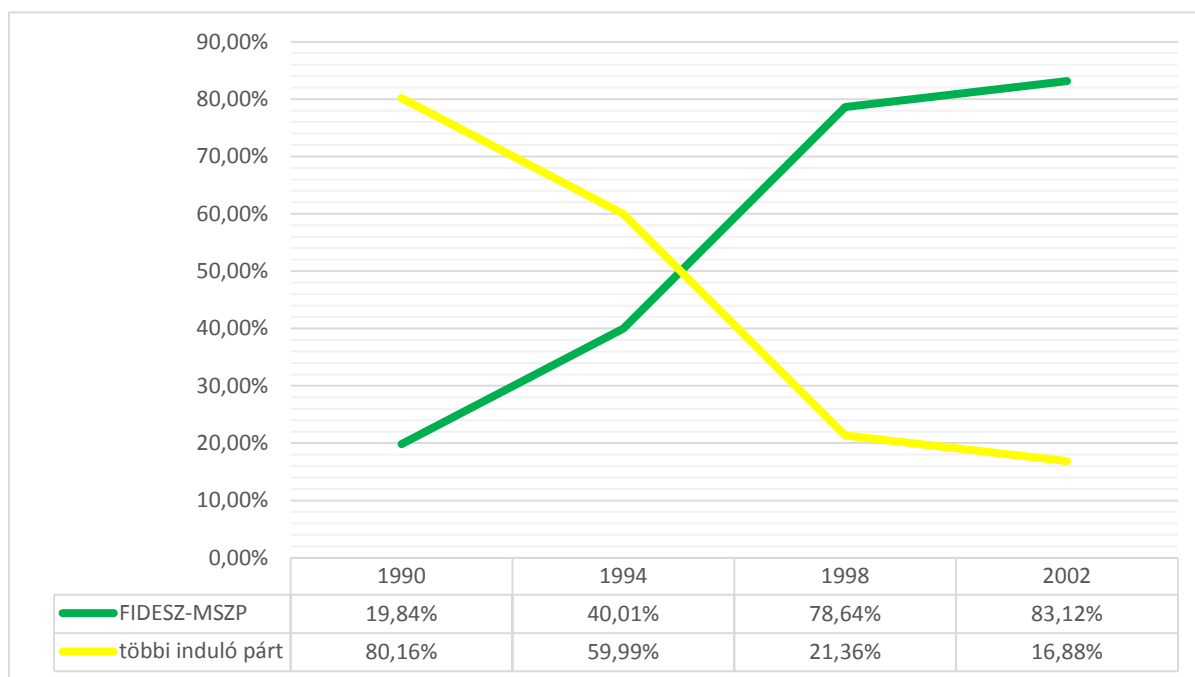
A kétpólusú politikai pártrendszer kialakulása az 1998-2002 közötti ciklusban is továbbfolytatódott. Bár a bejegyzett pártok száma a rendszerváltást követően folyamatosan magasnak tekinthető (általában meghaladja a százat), mégis arányaiban kevés párt jut be a parlamentbe. Ennek több oka is lehet: a választási reform 1990 óta gyakorlatilag nem valósult meg; továbbá a két nagy párt igyekezett minden baloldali és jobboldali szavazót egy táborba terelni.

²¹ Ezen tényezők valódi hatását elemzi: Wéber Attila: Egy csendes választás anatómiája – 1998. In: Földes–Hubai, 2010. 374-376.

1. ábra: A kisebb pártok területi listáira leadott voksok alakulása (1990-2002)

(Forrás: Földes–Hubai, 2010. 332-334., 347., 370., 405.)

2. ábra: A kétpólusúvá váló magyar pártrendszer (1990-2002)

(Forrás: Földes–Hubai, 2010. 332-334., 347., 370., 405.)

A fenti két diagram jól ábrázolja azokat a folyamatokat, amelyek a századfordulón végbe mentek a magyar pártstruktúrában. Az elsőn jól látható, hogy a kisebb pártokra leadott voksok száma fokozatosan csökkent, míg a második ábra jól mutatja, hogyan távolodik el a két nagy párt a többitől. A kétpárti rendszer folyamatára ráerősítettek a 2002-es választások is, amelyen parlamenti mandátumot a szocialistákon és a fiataldemokratákon kívül kizárólag az SZDSZ és az MDF (utóbbi a FIDESZ-szel közös listán indult) tudott szerezni.

Míg a XX. századi magyar történelem első kilencven évében mindösszesen kétszer (1905, 1990) fordult elő, hogy a társadalom alkotmányos úton leváltotta a kormányzó erőket, addig az 1990-t követő három választáson is ez történt. 2002-ben, bár a legtöbb jelentős közvélemény-kutató a jobboldali erők hatalmon maradását prognosztizálta, a baloldal „felborította a papírformát”. Bebizonyosodott, hogy hiába a „nagy esélyes szerepe” a kampányidőszakban, a végén az nyeri meg a választást, aki a legtöbb szavazatot szerezte meg. A FIDESZ és az MDF tehát ellenzéki szerepbe kényszerült, a MIÉP és az FKGP kiszorult a parlamentből, a szocialisták és liberálisok azonban készülhettek második kormányzati ciklusukra. Jelen dolgozatomban eltekintek az olyan belpolitikai fordulópontok részletes elemzésétől, mint a választás eredményének el nem fogadása, a D-209-ügy kibontakozása és hatása, a miniszterelnök cseréje, a koalíciós válság. Összességében ki jelenthető, hogy az 1990-1994 közötti stabilitás megtört, és véleményem szerint 2010-ig nem is állt helyre.

2006-ban ezen tényezők ellenére is bekövetkezett az, amire a rendszerváltást követően még nem volt példa, az aktuális kormánypártok megőrizték a parlamenti többségüket. Ennek okait részletesen elemzi többek között Kovács László Imre is a már többször hivatkozott tanulmánykötetben²². Ebben a dolgozatban csak két fontos tényezőt említenék meg és emelnék ki az új ciklus munkájából: 1. tovább folytatódott a polarizálódás tendenciája a pártrendszerben; 2. ismét nem sikerült a hatalmon lévőknek egy arányosabb választási rendszert alkotniuk, bár véleményem szerint ez nem is volt érdekük.

Végül elérkeztünk 2010-hez, amely az utolsó elemezhető választás jelen dolgozatom készítéséig. 2006-ban morális válságba került a baloldal. Az őszi beszéd és az azt követő tömegmegmozdulások felerősítették azokat a politikai folyamatokat, amelyek a jobboldal fölényes győzelméhez vezettek. Gyakorlatilag a választási forduló alkalmával nem az volt a kérdés, hogy melyik párt(szövetség) nyeri a választásokat, hanem az, hogy a kiosztható parlamenti mandátumok hány százalékát tudhatja majd a magáénak. A választási kampány

²² Kovács László Imre: A kormány a helyén marad – 2006. In: Földes–Hubai, 2010. 409-434.

során rendkívül nehéz helyzetbe került az MSZP, az SZDSZ és az MDF. Míg előbbi szervezet igyekezett mérsékelni a bukás mértékét, addig az utóbbi két párt minden eszközt bevetett annak érdekében, hogy ne kerüljenek ki a parlamentből. Ez a veszély magában hordozta a megszűnés lehetőségét is, hiszen mikor lehetősége lett volna rá, egyik szervezet sem törekedett az elmúlt húsz évben arra, hogy arányosítsa a választási rendszert, ezáltal nagyobb esélyt adva a kisebb pártoknak. Szinte minden választás alkalmával sikerült azonban egy-egy esélytelen politikai erőnek meglepetést okoznia, és mind az MDF, mind az SZDSZ (később MDF-SZDSZ) erre próbált építeni. A sors fintora azonban, hogy 2010 nem csak a FIDESZ nagyarányú győzelméről marad emlékezetes, hanem arról is, hogy az előbbi két nagy rendszerváltó párt kikerült az országgyűlésből. Hogy ez mennyire tartós állapot, illetve a két szervezet milyen formában tér majd vissza (ha egyáltalán...) a politikai életbe, azt jelen dolgozat készítésének pillanatában még nem lehet megállapítani.

Hogy mégsem lett tisztán két párt képviselőiből álló országgyűlés 2010-ben az a szélsőjobboldal és a liberális szemléletű, fiatalokra építő zöldeknek köszönhető. Mind a JOBBIK, mind pedig a Lehet Más a Politika új szervezetként új szint hozott a politikai életbe, bekerültek a parlamentbe, azonban kérdés mennyire tudnak tartósan megragadni a politikai elitben.

Összességében kijelenthető, hogy a rendszerváltozással a politikai paletta színessé vált, új dimenziói nyíltak meg a politikai életnek. Rögzíteni kell azonban, hogy az elmúlt húsz év számos érdekességet és újdonságot hozott. Általánosan elfogadott tény, hogy mindegyik választás különböző volt, sem a szervezetek, sem a jelöltek nem folyamodhattak a korábbi sikeres – sikertelen kampánytechnikákhoz. Végül fontosnak tartom kiemelni, hogy minden egyes kormánynak súlyos hiányosságként róható fel, hogy kormányzati idejük alatt nem szorgalmaztak egy olyan általános és mélyreható választási reformot, amely a feltételezhető arányosságnak és az ebből fakadó igazságosságnak köszönhetően tartósan megnyugtatta volna a politikai élet minden szereplőjét.²³

²³ Természetesen a 2010-es választási győzelem után beinduló kormányzati alkotmányozó munka érintette a választások rendjéről szóló jogszabályokat, de sem a 2011. évi CCIII. törvény, sem a 2013. évi XXXVI. törvény közvetlen hatása nem ismert még a dolgozat írásakor.

II/2. Önkormányzati választások

Az 1950. évi I. törvény értelmében Magyarországon szovjet mintára tanácsrendszert vezettek be, amelynek elemei az egységes államhatalom helyi szerveit jelentették, melyet központilag irányított a belügyminiszter. Bár a törvényt többször módosították, ezen változtatások érdemben nem befolyásolták a rendszer idegen jellegét. A rendszerváltás idején az a nézet vált általánossá, miszerint a „tárgyalásos forradalom” az 1990 őszére kiírt önkormányzati választásokkal fejeződik be. Ez az álláspont azt feltételezte, hogy az országgyűlési választás és a helyhatósági választás összekapcsolódik oly módon, hogy vagy a tavaszi győzteseket erősíti meg, vagy az ellenzék tudja a kompenzálni az országgyűlési választásokon elszenvedett vereségét. Böhm Antal egy tanulmányában így fogalmaz: *„Az én megítélésem szerint – nem tagadva a két választás kapcsolatát vagy másként fogalmazva: a nagypolitika és a lokális politika összefüggéseit – mégiscsak két különböző választásról van szó, amelyek céljai, tétjei s közszereplői is jelentősen különböznek vagy különbözhetnek egymástól.”*²⁴

Bár megvizsgálva a kérdést összességében egyetértek Böhm álláspontjával, véleményem szerint azonban az 1990-es önkormányzati választás tétje jóval komplexebb volt, mint az azt követőké. A rendszerváltás folyamata országos szinten a március-áprilisi országgyűlési voksolással végbement, az MSZMP (és utódpartja az MSZP is) történelmi vereséget szenvedett. Ezzel szemben őszig még a tanácsrendszer működött, a kommunista párt kötelékébe tartozó személyek töltötték be helyi szinten a vezető pozíciókat. Már az önkormányzati törvény parlamenti vitája is azt sugallta, hogy ez az utolsó lehetőség a pártok számára arra, hogy biztosítsák/erősítsék helyüket a kialakuló új politikai erőterben. Ennek megfelelően a törvénytervezet vitája oly mértékben elhúzódott, hogy az ősszel esedékes választások is veszélybe kerültek. A fenyegetettség, hogy a tanácsok tevékenységének a megbízatását újból meg kell hosszabbítani, a parlamenti pártok számára sürgőssé tette a gyors kompromisszum megkötését. Augusztusban tartotta az Országgyűlés a törvénytervezet zárószavazását, amelyet végül 99%-os többséggel el fogadtak a képviselők.²⁵

²⁴ Böhm Antal: Az önkormányzati választások a parlamenti választások tükrében. In: A helyi hatalom és az önkormányzati választások Magyarországon, 1990-2002. Szerk.: Böhm Antal. MTA Politikai Tudományok Intézete, Budapest, 2006. 11.

²⁵ Tóth Zoltán: Önkormányzati választások, 1990. In: Magyarország politikai évkönyve 1991. Szerk.: Kurtán Sándor–Sándor Péter–Vass László. Ökonómia Alapítvány-Economix Rt., Budapest, 1991. 195.

A jogszabály értelmében minden településen önálló önkormányzat jött létre, melynek élén a polgármester állt; magának az önkormányzati szakapparátusnak a vezetőjévé pedig a jegyzőt tették. Három választókerületi rendszert és szisztémát alakítottak ki (10 ezernél kevesebb lakosú-, 10 ezernél népesebb települések, fővárosi kerületek), és a kétfordulós lebonyolítással érvényességi küszöb is bevezetésre került.²⁶

1990. szeptember 30-án és október 14-én a fenti törvény alapján tartották meg a választásokat. A 40%-os részvételi arányhoz kötött érvényességi feltétel számos helyen második forduló kiírását eredményezte, ugyanis az országban átlagosan volt 40% körüli a részvételi arány, több településen ettől jóval kevesebben járultak az urnákhoz. Az eredményeket vizsgálva kettősség figyelhető meg: míg a falvakban, nagyközségekben a megválasztott képviselők és polgármesterek 70-80%-a független, párton kívüli jelölt lett, addig a városok nagy részben, illetve a fővárosban is pártalapú képviselőtestület jött létre. Fontosnak tartom még kiemelni, hogy a helyi elitcsere nem volt olyan drasztikus, mint országos szinten, hiszen gyakori jelenség volt (főleg vidéken), hogy a korábbi tanácselnököt választották meg polgármesterré. Romsics Ignác a XX. századi magyar történelemmel foglalkozó monográfiájában 55-18%-ra (vidék – nagyobb települések) teszi a polgármesterként újraválasztott korábbi tanácsstagoknak az arányát.²⁷

1990 óta még ötször tartottak önkormányzati választásokat, mindig az országgyűlési voksolás évében. A törvényt legközelebb (és érdemben 2010-ig utoljára) az MSZP-SZDSZ kormányzat módosította 1994 szeptemberében. Egyfordulóssá tették a voksolást, ezáltal eltörölték az érvényességi küszöböt; a polgármester választását minden településen közvetlenné tették; valamint eltörölték a pártlistára leadott szavazási módot, így minden településen egyéni körzetekből vagy kompenzációs listáról lehetett mandátumot szerezni. A szocialista-szabaddemokrata koalíciót hevesen támadta a jogszabály miatt az ellenzék, azonban az Alkotmánybíróság jóváhagyta a törvényeket.²⁸

²⁶ Az 1990. évi LXIV. törvény; a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásáról. <http://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8720> (utolsó megnyitás: 2014. május 2.) Továbbá az 1990. évi LXV. törvény; a helyi önkormányzatokról. <http://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8721> (utolsó megnyitás: 2014. május 2.)

²⁷ Romsics, 2010. 553-554.

²⁸ Az 1994. évi LXII. törvény; a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásáról szóló 1990. évi LXIV. törvény módosításáról. <http://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=9120> (utolsó megnyitás: 2014. május 2.) Továbbá az 1994. évi LXIII. törvény; a helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény módosításáról. <http://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=9121> (utolsó megnyitás: 2014. május 2.)

Hasonlóan az országgyűlési választások lebonyolításáról szóló törvényhez a helyi képviselők és polgármesterek választásáról szóló törvény is számos hibát tartalmazott, amelyek korrekcióra szorultak volna, ám a 2010-es választásokig lényegi változás nem történt 1994 óta. Hozzá kell azonban tenni, hogy a 2/3-os parlamenti többséget kihasználva a 2010 óta hatalmon lévő FIDESZ-KDNP kormányzat jelentős mértékben átírta ezt a jogszabályt is, így 2014-ben már ennek alapján fogják a választásokat tartani.

Az önkormányzati választások egészét tekintve nehéz megállapítani, hogy melyik szervezet hogyan szerepelt, hiszen számos párt, pártszövetség, koalíció és civil szervezet indított jelölteket már a helyhatósági választások alkalmával. Ahhoz azonban, hogy bizonyos tendenciákat megfigyeljünk véleményem szerint a legalkalmasabb módszer a Körösenyi András, Tóth Csaba és Török Gábor szerzők által készített, korábban már hivatkozott, a magyar politikai rendszert bemutató és elemző monográfiájukban alkalmazott, szintenkénti vizsgálat. (3. táblázat)

Ha győztes kilétére vonatkozó tendenciát vizsgáljuk, akkor a következő táblázat alapján az figyelhető meg, hogy 1990-ben a liberális tábor nyert fölényesen (ekkor még a Fidesz is ebbe a körbe sorolandó), 1994-ben az MSZP megőrizte a tavaszi előnyét az őszi voksolásra, 1998-tól kezdve pedig a két nagy blokk felváltva arat kisebb-nagyobb győzelmet.

	1990	1994	1998	2002	2006
Tízezer fő alatti települések	független dominancia	független dominancia	független dominancia	független dominancia	független dominancia
Tízezer fő feletti városok	SZDSZ- (- Fidesz-) dominancia	1. MSZP 2. SZDSZ 3. jobboldali pártok	kiegyenlített helyzet MSZP (SZDSZ) és a jobboldal között	MSZP- (- SZDSZ-) dominancia	Fidesz- dominancia
Megyei jogú városok	SZDSZ- dominancia	1. SZDSZ 2. MSZP 3. jobboldali pártok	kiegyenlített helyzet MSZP (SZDSZ) és a jobboldal között	MSZP- (- SZDSZ-) dominancia	Fidesz- dominancia
Megyei közgyűlések	-	MSZP- dominancia	Fidesz- dominancia	MSZP- dominancia	Fidesz- dominancia
Fővárosi kerületek	SZDSZ- dominancia	SZDSZ- MSZP-előny	kiegyenlített helyzet MSZP (SZDSZ) és a Fidesz között	MSZP- (- SZDSZ-) dominancia	MSZP- (- SZDSZ-) előny
Főváros	SZDSZ- Fidesz-előny	SZDSZ- MSZP-előny	SZDSZ- MSZP-előny	SZDSZ- MSZP-előny	MSZP- SZDSZ-előny
„Eredmény”	SZDSZ- (- Fidesz-) győzelem	MSZP- győzelem; erős SZDSZ	kiegyenlített helyzet	MSZP- (- SZDSZ-) győzelem	Fidesz- győzelem

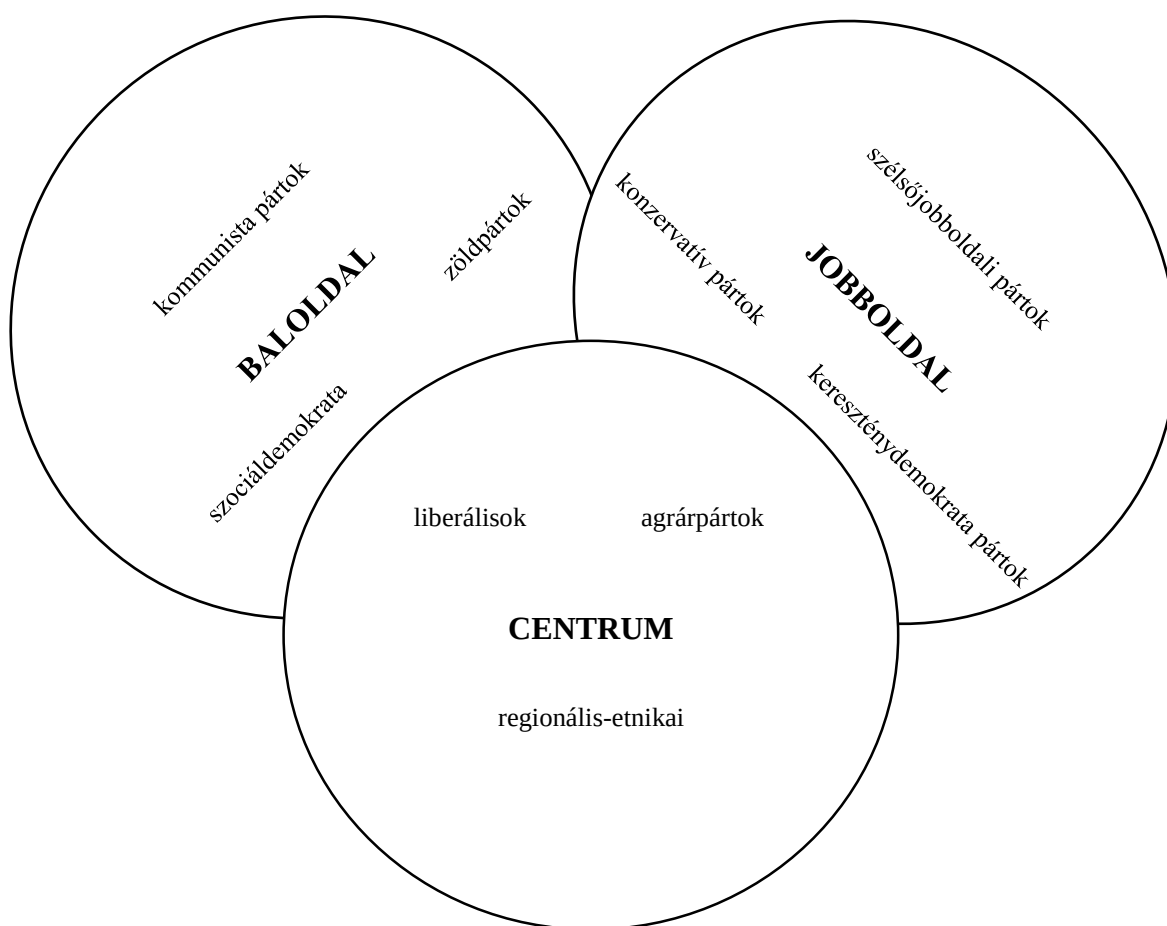
3. táblázat: Az önkormányzati választások eredményeinek az összefoglalása (1990-2006)

(Forrás: Körösenyi-Tóth-Török, 2007. 249.)

III. A politikai ideológiák családjai; a magyarországi pártok helye az ideológiai dimenzióban

Minden politikai párt saját arculattal és önálló értékrendszerrel rendelkezik, amelyek alapján „családokba”²⁹ csoportosíthatók. Ezen családok közös jellemzői lehetnek: ugyanazon értékek képviselete, programként való megjelenítése; hasonló gyakorlati politika folytatása; ugyanazon nemzetközi pártszövetséghez való tartozás.³⁰

Háromféle pártirányzatot lehet megkülönböztetni: baloldal, jobboldal és centripártok. Az alábbi ábrán a különböző politikai párttípusokat csoportosítom az általuk képviselt értékek szerint:

3. ábra: A politikai ideológiák családjai

(Forrás: a szerző saját készítésű ábrája)

²⁹ Ezt a szót használják a szerzők is saját munkájukban. Enyedi – Körösenyi, 2004. 75.

³⁰ Peter Mair, Cas Mudde: The Party Family and Its Study. Annual Review of Political Science. Vol. 1. 1998. 211-229.

A magyarországi viszonyok azonban sokkal komplexebbek annál, minthogy ilyesfajta kategóriákba egyértelműen beilleszthetők legyenek a hazai pártok. A következőkben kísérletet teszek arra, hogy az 1990 és 2010 közötti időszak parlamenti pártjait egy ideológiai dimenzióban elhelyezzem. Ezen rövid jellemzések fontosságát az adja, hogy a későbbiekben egyértelműen láthatóak legyenek azok a pólusok, amelyeket helyi szinten elemzek.

A jellemzés alapját a Körösényi-Tóth-Török-féle egyetemi tankönyv, a Vida-féle pártlexikon³¹ és az Enyedi-Körösényi-féle politikatudományi szakmunka elemzéseinek összessége adják.

1. *Fiatal Demokraták Szövetsége*

A párt neve és arculata több ízben megváltozott a vizsgált időszakban. Alakulásakor a szervezet karakterét leginkább a liberalizmus jellemezte, amelyre erősen hatott a radikális antikommunista értékrend. Az 1994-es MSZP-SZDSZ koalíció hatására azonban távolodni kezdett a párt a liberális oldaltól, és tudatosan igyekezett a korábbi kormánykoalíció (MDF-FKGP-KDNP) bukásának nyomán kialakult jobboldali vákuumot kitölteni. 1998-as választási győzelme után a fiataldemokraták már a vákuum kitöltésén túl, a kisebb jobboldali szervezetek integrálását is megkezdte, amely folyamatnak áldozatául esett az FKGP, az MDF és részben a KDNP is. A 2006-2010 közötti ciklusban a FIDESZ gyakorlatilag egymaga alkotta a jobboldali pólust, karakterére leginkább a konzervatív-kereszténydemokrata értékrend volt a jellemző.

2. *Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt*

A kisgazdák a rendszerváltást követő három ciklusban voltak részesei a nagypolitikának, a 2000-es évek elejétől viszont már nem tudják korábbi eredményeiket még csak meg sem közelíteni.

1988 novemberében alakult újjá a szervezet, nyíltan vállalva a folytonosságot az 1945-1949 közötti és az 1956. október végén tevékenykedő FKGP-vel. Összességében elmondható, hogy különböző irányzatokat fogott össze, és lényegileg eklektikus ideológiájú szervezet volt, amelynek fokozatosan alakult ki a konzervatív, kereszténydemokrata jellege, háttérbe szorítva az agrárpártiság értékrendszerét. A párt 1990 után legközelebb 1998-ban

³¹ Magyarországi politikai pártok lexikona (1846-2010). I. kötet: Parlamenti választásokon jelöltet állító pártok. Főszerk.: Vida István. Gondolat Kiadó, Budapest, 2011. 333-472.

lett kormánypárt, ám a FIDESZ-szel kötött koalíció végérvényesen a kiszoruláshoz vezetett. A fiataldemokraták szinte teljesen elvonzották a belső ellentétektől terhelt, széteső félben lévő kisgazdapárt szavazóit. Ennek nyomán 2002-t követően több olyan szervezet is feltűnik, amely az FKGP-ből nőtt ki, de mérhető eredményt a következő választásokon egyik sem tudott produkálni.

3. *JOBBIK Magyarországért Mozgalom*

Bár sokáig úgy tűnt, hogy a nemzeti radikalizmus legeredményesebb pártja a MIÉP, ha az országgyűlési választásokat vesszük alapul, 2010-ben bejutott a törvényhozásba egy másik szervezet, a JOBBIK. A szervezet elnöksége a mozgalmi jelleg után 2003 nyarán döntött a párttá alakítás mellett. Figyelemfelkeltés céljából többször is látványos és radikális akciókat szerveztek, amelyek nyomán egyre ismertebbek lettek. Ez az előretörés készítette a MIÉP-et arra, hogy 2005 végén választási szövetségre lépjen a JOBBIK-kal. Az eredmény azonban kudarc lett, hiszen 2,2%-os listás arányuk révén nem jutottak a parlamentbe. A választást követő hónapokban azonban belpolitikai válság kezdett kialakulni, amely hozzájárult ahhoz, hogy a párt tovább erősödjön. Továbbra is nagy számban jelen voltak azok az akciók (pl. Magyar Gárda), amelyek felhívták az országos média és a közvélemény figyelmét a szervezetre. Retorikájában állandósult a cigánykérdés tematizálása, a „cigánybűnözés” fogalmának terjesztése és a nemzeti tradíciók felé történő nyitás. Ezek voltak azok a kérdések, amelyek nyomán a párt egyre szélesebb támogatói bázist tudott kiépíteni, főként az észak-kelet-magyarországi régióban. A 2009-es európai parlamenti választás már előrevetítette, hogy immáron a nemzeti radikalizmus értékeit valló pártok közül a legnagyobb erő a JOBBIK lett, és széles támogatói bázisa nyomán a nagypolitika egyik meghatározó erejévé vált.

4. *Kereszténydemokrata Néppárt*

Alapjában véve katolikus konzervatív értékeket valló kereszténydemokrata párt, amely szintén az ún. „történelmi pártok” körébe sorolható. 1989-es újjáalakulásukat követően nyolc évig parlamenti párt volt, majd kiszorult a törvényhozásból és csak 2006-ban tért vissza, mint a FIDESZ szövetségese. Ez azonban már sokkal inkább egy szatellitpárti jelleget viselő KDNP volt, amely bár a parlamentben önálló frakciót alakított, nem folytatott lényegileg önálló politikát.

5. *Lehet Más a Politika*

Társadalmi mozgalomként indult 2008-ban, majd számos vitasorozat és előadás után 2009 januárjában formailag is párttá szerveződött az LMP. Legfőbb célkitűzéseik között szerepel mai napig is az egészséges emberi környezet igénye; a jövő nemzedékek életfeltételeinek és lehetőségeinek megóvása; az integráció, a társadalmi igazságosság és a fenntartható gazdaság megvalósítása; továbbá átlátható és elszámoltatható kormányzati politika révén a korrupció elleni sikeres harc. A 2010-ben kezdődő parlamenti és parlamenten kívüli tevékenységük elemzése nyomán leginkább liberális nézeteket valló ellenzéki zöldpártként határozhatók meg.

6. *Magyar Demokrata Fórum*

Számos szimbolikus dátumot lehet említeni a rendszerváltás idejéről, ezek közül az egyik mindenképpen 1987. szeptember 27-e, amikor a lakiteleki találkozóra sor került. Az eszmecsere nyomán született meg a mozgalom, mely sokáig nem kívánta magát politikai pártként definiálni. Minden pártnál korábban alakította meg azonban saját parlamenti frakcióját, ugyanis már az 1985-ben megválasztott országgyűlésbe is delegáltak tagokat, köszönhetően annak, hogy az 1989 nyarán megtartott pótválasztásokon négy jelöltjük is mandátumot szerzett. A párt arra törekedett, hogy a kereszténydemokrata, nemzeti konzervatív eszmeráramlatokat megjelenítse. A gyűjtőpárti jelleggel együtt azonban számos belső törésvonal alakult ki a párton belül, amelyek később komoly feszültségforrást jelentettek. A párt gyakorlatilag az állandó megosztottságnak esett áldozatául, hiszen egyre jobban veszítette el a konzervatív kereszténydemokrata jellegét a szervezet. Bár később a FIDESZ szövetségeseként ismét kormánypárti szerepbe kerültek, az 1998-2006 közötti együttműködés során a fiataldemokraták jelentős tömeget vontak el az MDF szavazótáborából. Mivel 2006 után sem sikerült megújítani a párt arculatát 2010-ben kiszorultak a parlamentből, és a következő évben Magyar Demokrata Fórumként megszűntek létezni.

7. *Magyar Igazság és Élet Pártja*

Csurka István író, a Magyar Demokrata Fórum alapítója, jelen volt a párt kezdeti munkájában. Azonban radikális és antikommunista nézetei miatt, már az 1990-1994 közötti ciklus első néhány hónapjában kiéleződött az ellentét közte és Antall József között. A folyamatos belső feszültség nyomán az MDF elnöksége 1993. június 1-én kizárta a pártból

Csurkát és körét, így az író-politikus önálló politikai szervezet létrehozásába kezdett. Még ez év nyarán megalakult a Magyar Igazság és Élet Pártja, amely a nemzeti öntudat erősítését, a konzervatív értékek újraélesztését tűzte ki céljául. 1994-ben még ugyan kimaradtak a parlamentből, de 1998-ban 5,47%-os eredményüknek köszönhetően bekerültek a törvényhozásba. A ciklus ideje alatt a jobbközép kormány ellenzékeként ténykedtek, remélve, hogy a FIDESZ radikális jobboldali támogatóival meg tudják erősíteni saját szavazótáborukat. Ez azonban nem sikerült, 2002-ben kikerültek a parlamentből, és hiába kötöttek szövetséget négy év múlva a feltörekvő JOBBIK-kal a dolgozat írásának pillanatáig nem sikerült ismét bejutniuk az országgyűlésbe. Sőt az előbb említett szervezet előretörésével saját szavazótáboruk fokozatosan csökkent, nyilvánvalóvá vált, hogy a nemzeti radikális pártok közül a JOBBIK a legerősebb és a legnépszerűbb politikai szervezet.

8. Magyar Szocialista Párt

1989. október 7-én alakult meg, a Magyar Szocialista Munkáspárt jogutódjaként. Ez azonban nem jelentette a politikai örökség vállalását is, sokkal inkább az 1980-as években kibontakozó baloldali, párton belüli reformmozgalmak (Reformszövetség, Népi Demokratikus Platform) főbb nézeteit vallották. A kezdeti elszigeteltség után, 1993 után egyre szorosabb viszony kezdett kialakulni a szocialisták és a liberális elveket valló szabaddemokraták között. Ez a közeledés vezetett oda, hogy a két párt 1994-ben, 2002-ben és 2006-ban is koalíciós kormányt alakított. A közvélemény számára a szocialisták tűntek egyértelműen az erősebb és nagyobb félnek, így a pozitív és negatív hatások is először az MSZP-t érték. 2006 őszén azonban megtörik a szervezet, az elnyúló belpolitikai válság, a megerősödő bizalmatlanság, a fokozatos népszerűségvesztés nyomán a párt mélypontra zuhant. Hiába a Bajnai-féle válságkezelő kormány pozitív gazdasági előrelépései, a választások alkalmával történelmi vereséget szenvedett az MSZP. A párton belül az évek során bár többször is felmerült a saját arculat megreformálása, tényleges és lényegre ható változások 2010-ig nem következtek be, így végig meg maradt a párt balközép irányultságú szociáldemokrata gyűjtőpárti jellege.

9. Szabad Demokraták Szövetsége

A párt közvetlen előzménye a Kádár-rendszer demokratikus ellenzéke, és az a független társadalmi önszerveződés, a Szabad Kezdeményezések Hálózata, amelyet a

közügyülés 1988. november 13-án párttá alakított át. Kezdetben antikommunista és liberális karakterrel rendelkezett az SZDSZ, majd az MSZP felé nyitás révén előbbi vonás fokozatosan halványult el, míg liberális jellege sokkal inkább szociálliberális színezetté alakul át. Három alkalommal is koalíciót kötöttek a szocialistákkal, amelynek nyomán korábbi nagypártiságuk kispártisággá alakult át. 1994-től kezdve azonos oldalon található az MSZP-vel, és bár több ízben a koalícióspartnerük ellen folytattak politikát, a közvélemény előtt igazából soha nem sikerült a kisebbik baloldali párt szerepéből kilépni. Hiába igyekeztek többször is hangsúlyozni a párt liberális jellegét a szocialista és konzervatív értékekkel szemben, 2010-ig folyamatos maradt az együttműködés a legfontosabb kérdésekben az MSZP-vel. A 2010-es választás valószínűleg az utolsó nagypolitikai esemény volt a szabaddemokraták történetében. A 2006 őszétől elhúzódó belpolitikai válság nyomán a koalíció mindkét pártja régen látott mélypontra zuhant, az SZDSZ a ciklus első harmadától kezdve a még éppen mérhető szint (1-2%) határán mozgott. Ennek nyomán szövetséges-keresés indult, amellyel a politikai túlélést kívánták biztosítani. Az utolsó hónapok során végül a korábbi nagy rivális, az MDF-fel kötött együttműködés révén ugyan megjelentek a 2010-es választás alkalmával, de a bejutási küszöbötől messze elmaradva, rendszerváltó pártként, húsz év után kiestek az országgyűlésből, és vélhetően ilyen néven és formában többé nem is térnek vissza a nagypolitika színpadára.

A következőkben röviden elemzem, hogy az egyes politikai „családok” hogyan szerepeltek a parlamenti és a helyhatósági választások alkalmával országos és helyi szinten³². A pártok kategorizálása a korábbi, általános értékrendeket csoportosító ábra (3. ábra) és a hazai sajátosságok (rövid párttörténetek) nyomán került elkészítésre. Az alábbi csoportok alakultak ki az 1998 és 2010 közötti időszakban parlamenti mandátumot szerző pártok eredményeit figyelembe véve:

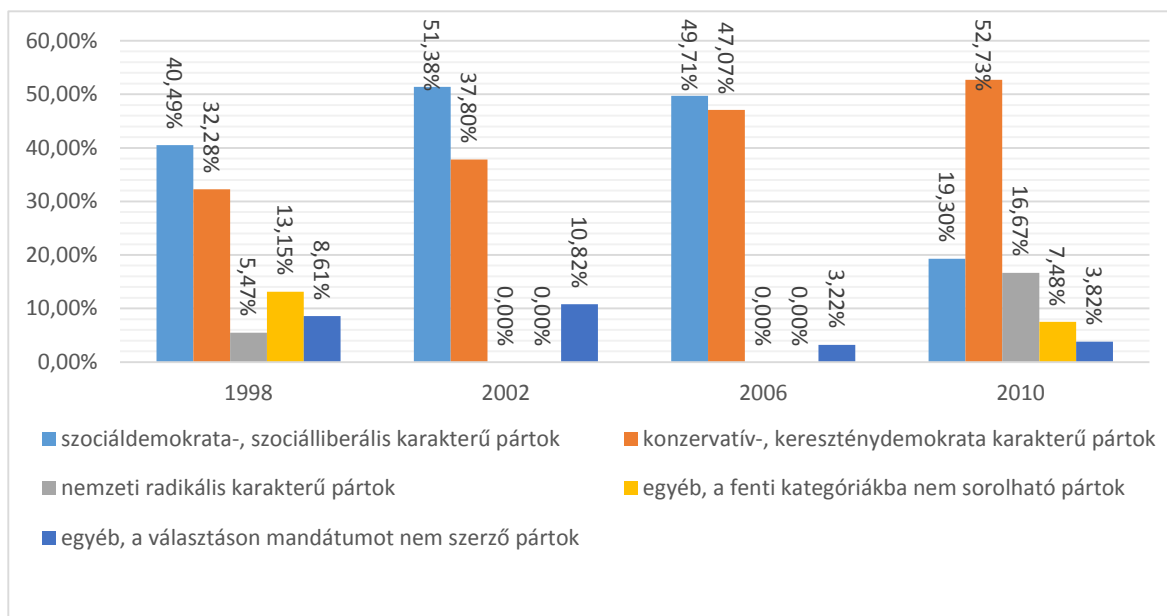
³² Később részletezett okok miatt 1990 és 1994 kimarad az elemzésből.

	1998	2002	2006	2010
szociáldemokrata-, szociálliberális karakterű pártok	MSZP SZDSZ	MSZP SZDSZ	MSZP SZDSZ	MSZP
konzervatív-, kereszténydemokrata karakterű pártok	FIDESZ MDF	FIDESZ MDF	FIDESZ MDF	FIDESZ
nemzeti radikális karakterű pártok	MIÉP	-	-	JOBBIK
egyéb, a fenti kategóriákba nem sorolható pártok	FKGP	-	-	LMP

4. táblázat: A parlamenti mandátumot szerző pártok csoportosítása értékrendjük alapján (1998-2010)

(Forrás: a szerző saját készítésű táblázata)

A következő diagram ezen politikai „családok” szereplését mutatja a parlamenti választások alkalmával országos szinten. Az ábra alapját a választások alkalmával a pártokra érkező listás szavazatok alkotják.

4. ábra: A politikai családok szereplése az országgyűlési választások alkalmával (1998-2010)

(Forrás: a szerző saját számításai a www.valasztas.hu weboldalon található választástörténeti adatbázis alapján)

Látható, hogy míg a hagyományos jobboldali értékeket képviselő pártok folyamatosan erősödnek, addig a baloldali és a politikai centrumhoz tartozó szervezetek szavazótáboruk fokozatosan csökken, egyes ciklusban kisebb mértékben, más ciklusban nagyobb mértékben. Ez alól talán egyedül az MSZP a kivétel, amelynek eredményeit a kék színű oszlopnál találjuk. 1998-at követően jelentős mértékben tudja társadalmi bázisát növelni, majd egy kisebb mértékű csökkenés után egy radikális visszaesés figyelhető meg. Nem lehet azonban azt kijelenteni, hogy az országban a fokozatos erősödés nyomán 2010-ben többségbe kerültek volna azok a szervezetek, amelyek a konzervatív és/vagy kereszténydemokrata értékek mentén igyekeznek politizálni, hiszen a választástól távolmaradók akár jelentősen is befolyásolhatnák az eredményeket. A fenti és későbbi adatsorok is pusztán a választáson megjelent szavazók voksai alapján készültek, de következtetésként még így is megállapítható, hogy a stabil és mobilis szavazóbázissal kizárólag a jobboldali szervezetek rendelkeznek ezen választásokat figyelembe véve.

IV. Miskolc város politikai karaktere a választási eredmények tükrében

Jelen dolgozatban kísérletet teszek arra, hogy bizonyos adattípusok (részvételi arány, pártokra érkezett szavazatok aránya – országgyűlési és helyhatósági választások relációjában) segítségével rekonstruáljam 1990 és 2010 között a város politikai karakterét. Fontos azonban kiemelni, hogy pusztán ezen adatok elemzése téves következtetések levonására vezethetnek, ugyanis önmagában ezekkel a számokkal nem írhatóak le Miskolc politikai viszonyai. Azonban a település (tágabb értelemben a régió) gazdasági mutatóival és tendenciáival; a helyi társadalom szociológiai elemzésével; a politikai szervezetek helyi tevékenységének vizsgálatával már egy komplexebb és a valóságot hűen tükröző eredményre van esély. Ahhoz azonban, hogy ez megvalósuljon egy hosszabb és mélyebb kutatómunkát kell végezni.

Ez a munka jelenleg mellőzi a szociológiai vizsgálatot, a gazdasági és helyi politikai folyamatok elemzését. Sokkal inkább az adatok közlése és bizonyos statisztikai mutatók leírása a cél, mintsem egy átfogó elemzés. Esetleges doktori tanulmányaim során mindenképpen a továbblépés lesz a cél, amely során szeretném a politikatudományt társadalomtudománnyal és gazdaságtudománnyal ötvözni.

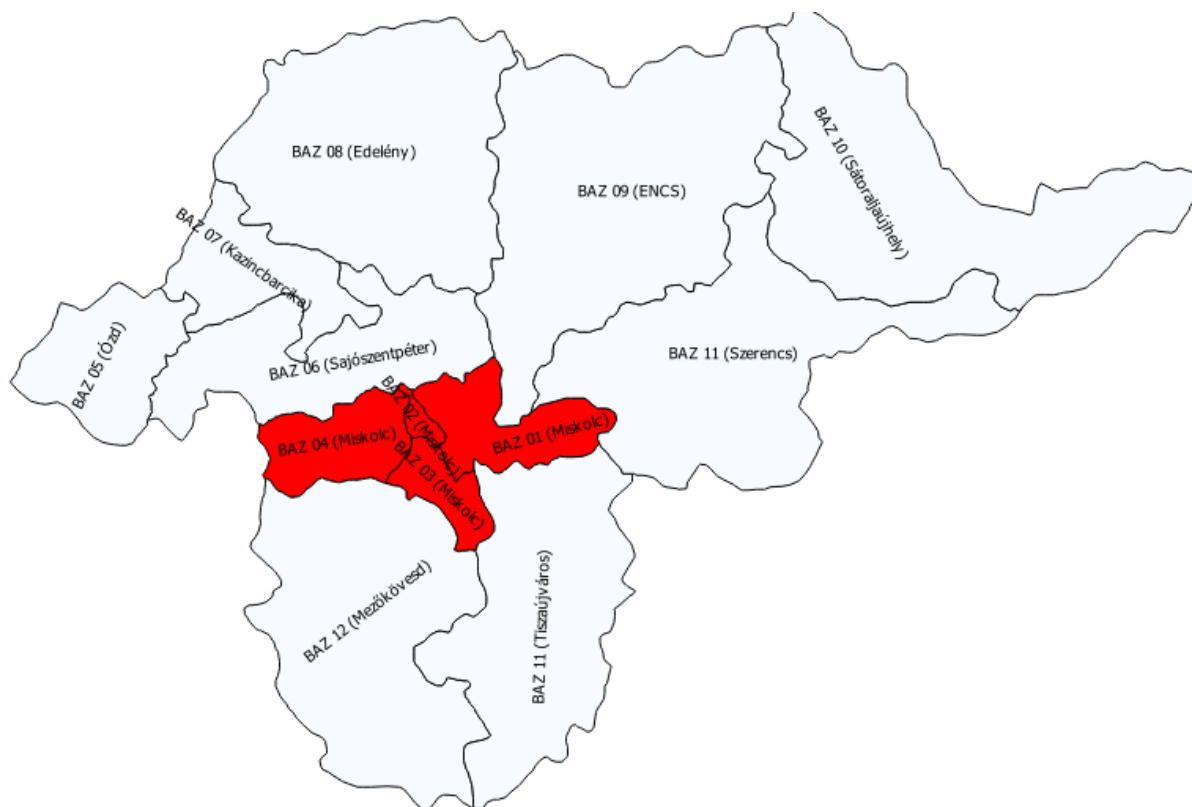
A legfontosabb adatok mellett fontosnak tartom bemutatni azokat a kereteket, amelyekben értelmezhetőek a számok. Így foglalkozom például a szavazókörök, választókerületek helyi problematikájával is.

Végezetül említést kell tenni egy olyan problémáról, amelyet az elmúlt egy évben nem sikerült megoldanom. A következő alfejezetben részletesen kifejtem, hogy miért fontos szavazókörönként elemezni az országgyűlési adatokat. Ehhez azonban elengedhetetlen a város szavazóköri utcabeosztása minden választási évből, hiszen ennek hiányában nem küszöbölhetők ki azok a problémák, amelyek a választókerületek kialakításából fakadnak. 1990-ből és 1994-ből mint kiderült nem maradtak fent ezek az iratok. Sem az országos szervek (Belügyminisztérium, Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, Nemzeti Választási Iroda), sem a helyi intézmények (Miskolc Megyei Jogú Város Helyi Választási Irodája, Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára), sem pedig a pártok nem tudták kiadni nekem ezen dokumentumokat. A probléma orvoslása folyamatban van, de jelen szakdolgozatomban ezen két választás kapcsán csak a legfontosabb adatokat tudom

megjeleníteni, a részletesebb elemzések sajnálatos módon egy későbbi munkában kapnak majd helyet.

IV/1. Választókerületi és szavazóköri problematika Miskolcon

Ahogy az előző nagy fejezetben részletesen bemutattam, Magyarországon a képviselő helyek kiosztására vegyes választási rendszer alkalmazásával kerül sor, amely alapján a 386 mandátum közel felét, 176-ot egyéni jelöltek szerezhettek meg országgyűlési egyéni választókerületekben. Bár a törvény úgy fogalmaz, hogy a megyei jogú városok alkothatnának önálló körzetet is, Miskolc területén négy kerület húzódik keresztül.³³

5. ábra: Borsod-Abaúj-Zemplén megye országos egyéni választókerületei (1990-2010)

(Forrás: a szerző saját készítésű térképe az 1997. évi C. törvény a választási eljárásról szóló törvény alapján)

³³ Az 1997. évi C. törvény a választási eljárásról. <http://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=9519> (utolsó megnyitás: 2014. május 2.)

Ahogy a térképen is látható, Miskolc 1990 és 2010 között nem alkotott önálló körzetet, hanem betagozódott a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei beosztásba. Ennek következménye, hogy ezen választókerületek eredményei nem egyenlőek a város eredményeivel, ugyanis jelentősen túlnyúlnak a település határain, így magukba foglalva a közvetlen agglomeráció egyes kisebb-nagyobb falvait, városait is.

Ahhoz tehát, hogy ténylegesen Miskolc adatait ki lehessen szűrni, a választások során alkalmazott legkisebb területi egységet, a szavazókört kell megvizsgálni. Ezek kialakításakor is a választási törvény által szabott keretek kellett figyelembe venni. A szavazókörok településenkénti számát, sorszámát és területének nagyságát a helyi választási iroda vezetője (az illetékes jegyző) állapította meg. A szavazókört úgy kellett kialakítani, hogy egy egységhez minimum 600, de legfeljebb 1200 választópolgár tartozzon, és minden településen legyen legalább egy szavazókör. Amennyiben egy településen két vagy több ilyen kör került kialakításra, a választási iroda vezetőjének ki kellett jelölnie azt a szavazókört, ahol a településen élő, de település szintű lakóhellyel rendelkező választópolgárok (például hajléktalanok), illetőleg akik igazolással rendelkeznek, szavazataikat leadhatták. Miskolcon ezen megkötések figyelembe vételével az egyes választások kapcsán eltérő számú szavazókör került kialakításra.

Az alábbi táblázatban jól látható, hogy milyen összefüggés van a városban élő választásra jogosult szavazók számának csökkenése (tágabb értelemben a város lakosságának csökkenése) és a kialakított szavazókörok száma között:

	Választásra jogosultak száma	Kialakított szavazókörok száma	Egy szavazókörre jutó választópolgár száma
1990	149.358 fő	186	803 fő
1994	149.978 fő	190	789,36 fő
1998	149.884 fő	190	788,86 fő
2002	145.917 fő	190	767,98 fő
2006	141.077 fő	170	829,86 fő
2010	137.682 fő	168	819,54 fő

5. táblázat: A választásra jogosultak és a kialakított szavazókörok számának alakulása
Miskolcon (1990-2010)

(Forrás: a szerző saját számításai a Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Levéltár Alsózsolcai Fióklevéltárában található választási iratok alapján. [továbbiakban: MNL BAZML XXXIII. 3.]

Egy olyan részletes szavazóköri jegyzék segítségével, amely tartalmazza Miskolc utcáinak felsorolását a megfelelő országgyűlési egyéni választókerületi és önkormányzati egyéni választókerületi besorolással alkalmas arra, hogy kizárólag a miskolci eredmények alapján elkészüljön a város kerületi beosztása mind az országos, mind a lokális választások alkalmával.³⁴

Kutatásom során a Miskolc Megyei Jogú Város Helyi Választási Irodája által kapott közterületi jegyzéket felhasználva a QGIS térinformatikai szoftver segítségével elkészítettem a város körzetesítését a négy választás évében.

6. ábra: Miskolc önkormányzati egyéni választókerületi beosztása (2010)

(Forrás: a szerző saját készítésű térképe a Miskolc Megyei Jogú Város Helyi Választási Iroda által kiadott közterületi jegyzék alapján)

A térkép a teljes várost ábrázolja egészen a település közigazgatási határáig. A választókerületek nagysága, bár az ábrán egészen az előbb említett határokig húzódnak, torzítanak a valós viszonyokon. Az északi, keleti és déli részen már jelentős lélekszámú városrész nem található, leginkább a Bükk-hegység erdőségei, illetve az ehhez kapcsolódó tanyavilág. A teljesség igénye nélkül azért kiemelném, hogy idetartozik a turisztikai célpont Lillafüred, illetve azok a kisebb közigazgatási egységek (például Szentlélek, Bükkszentlászló, Jávorkút, Ómassa), amelyek ugyan Miskolc területéhez tartoznak, de

³⁴ Ahogy ezen nagy fejezet elején már említettem, ezeknek a dokumentumoknak a hiánya miatt nem tudok 1990 és 1994 kapcsán részletes elemzéseket végezni.

lélekszámuk elenyésző. Ugyan a térképen külön nem kerültek ábrázolásra, a szavazóköri besorolásukat ismerve eredményeik a megfelelő választókerületnél rögzítve lettek.

Magyarázatra szorul még, hogy a térképen ábrázolt választókerületek számai mit takarnak. Ezen az ábrán és a később előkerülőkön is mindig az adott év őszi önkormányzati egyéni választókerületei láthatóak a megfelelő sorszámmal ellátva. A Helyi Választási Irodától kapott közterületi jegyzék alapján pontosan beazonosítható, hogy egy adott önkormányzati kerület a tavaszi választáson a négy nagy országgyűlési körzet közül melyikhez tartozott. Mivel azonban a város karakterét kívánom megrajzolni célszerűbb a ténylegesen csak Miskolc területét felosztó önkormányzati kerületi beosztás alkalmazása.

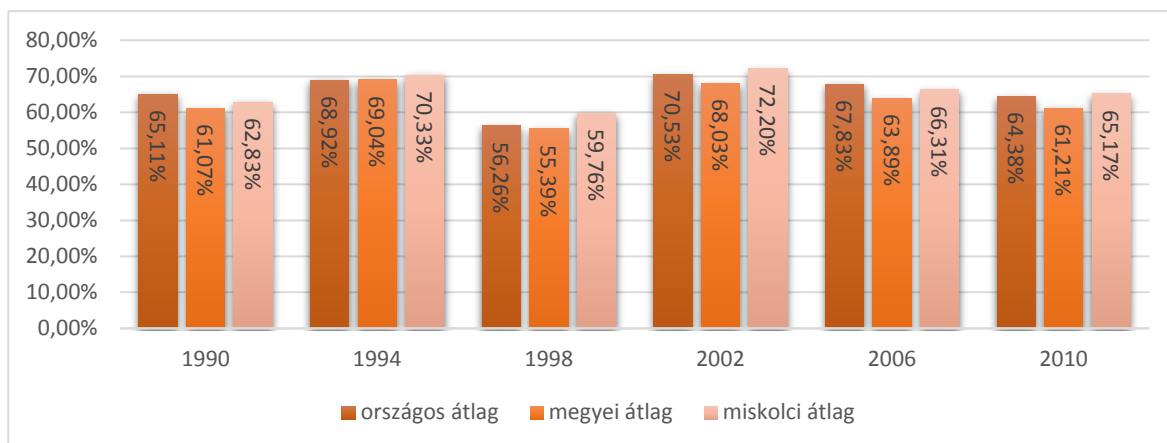
IV/2. Választói magatartás: választási részvétel és pártpreferencia

A rendszerváltást követő néhány évben a szavazók pártválasztását leginkább a rövid távú tényezők alakították. Fokozatosan találták csak meg a szavazók azt a pártoldalt, majd ezután azt a pártot, amelyiknek szavazatukat adták. A 2000-es évek végére a magyar választói magatartás stabilizálódott, egyre jobban kitágult a pártos szavazók aránya.³⁵

Számos megnyilvánulása van annak, hogy milyen szoros adott pártok és a választópolgárok közötti kapcsolat. Az egyik ilyen tényező a választási részvétel, amely megmutatja milyen mértékben sikerült a politikai szervezeteknek mozgósítaniuk saját választóikat. Általánosságként elmondható, hogy akik távolmaradnak az egyes választásoktól, azoknak a pártpreferenciájuk gyengébb vagy még egyáltalán nem alakult ki. Ezen megállapítás bizonyítására számos felmérés és tanulmány készült.³⁶ Ezen munkákban olyan kimutatások is vannak, amelyek összefüggést mutatnak a választástól távolmaradás és egyes szociodemográfiai változók (iskolázottság, lakhely) között.

³⁵ Körösenyi–Tóth–Török, 2007. 304.

³⁶ Simon János: A „nem-szavazók” választása. In: Magyarország politikai évkönyve 1991. Szerk.: Kurtán Sándor–Sándor Péter–Vass László. Ökonómia Alapítvány-Economix Rt., Budapest, 1991.; Tóka Gábor: Vezérek passzív csodálói: a magyar választói magatartás nemzetközi összehasonlításban. In: Parlamenti választás 2006. Elemzések és adatok. Szerk.: Karácsony Gergely. Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány–Budapesti Corvinus Egyetem Politikatudományi Intézet, Budapest, 2006.

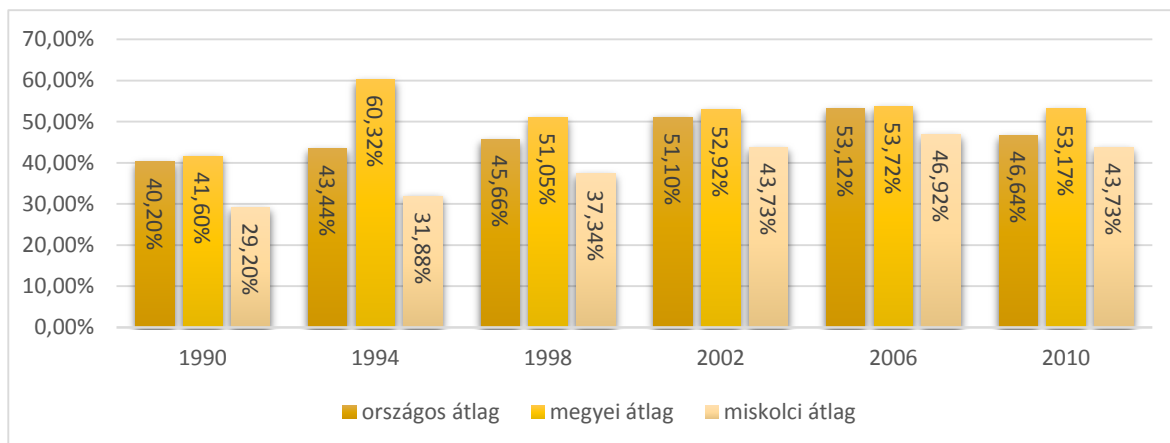

7. ábra: A részvételi arány alakulása az országgyűlési választások első fordulójának alkalmával (1990-2010)

(Forrás: MNL BAZML XXXIII. 3.)

Egyértelműen kijelenthető, hogy az országgyűlési választások részvételi adatait tekintve hazánk egyértelműen elmarad a nyugati átlagtól. Az abszolút mélypontot 1998 jelenti, amikor mind országos, mind megyei, mind pedig miskolci viszonylatban a legalacsonyabb részvételt rögzítették a szavazókörök. Bár 2002-re jelentős ugrás figyelhető meg, az azt követő két választás alkalmával ismét csökkenő tendencia a jellemző. Ennek okai a következők lehetnek: 1. egyes pártoknak jelentősen csökkent az a szavazóbázisa, amelyet a politikatudomány biztos pártválasztóként említ; 2. a bizonytalanok megszólítása nagyon nehéz, hiszen nem érzik magukénak egyik pártnak sem a programját, arcukat, mondanivalóját; 3. folyamatosan növekszik országos, megyei és helyi szinten is a politika iránti közöny. Megfigyelhető, hogy a miskolci adatok – 1990 és 2006 kivételével - rendre meghaladják a másik két adatot, véleményem szerint azonban ez a néhány százalékpontnyi eltérés nem akkora különbség, amely nyomán valamiféle lokális sajátosságot kellene keresni. Kijelenthető tehát, hogy a helyi adatok szinte teljesen az országos trendeknek megfelelően alakulnak az országgyűlési választások alkalmával.

A helyzet azonban másképpen néz ki, ha az önkormányzati választások részvételi arányait vetítjük ki egy diagramra.

8. ábra: A részvételi arány alakulása az önkormányzati választások alkalmával
(1990-2010)

(Forrás: MNL BAZML XXXIII. 3.)

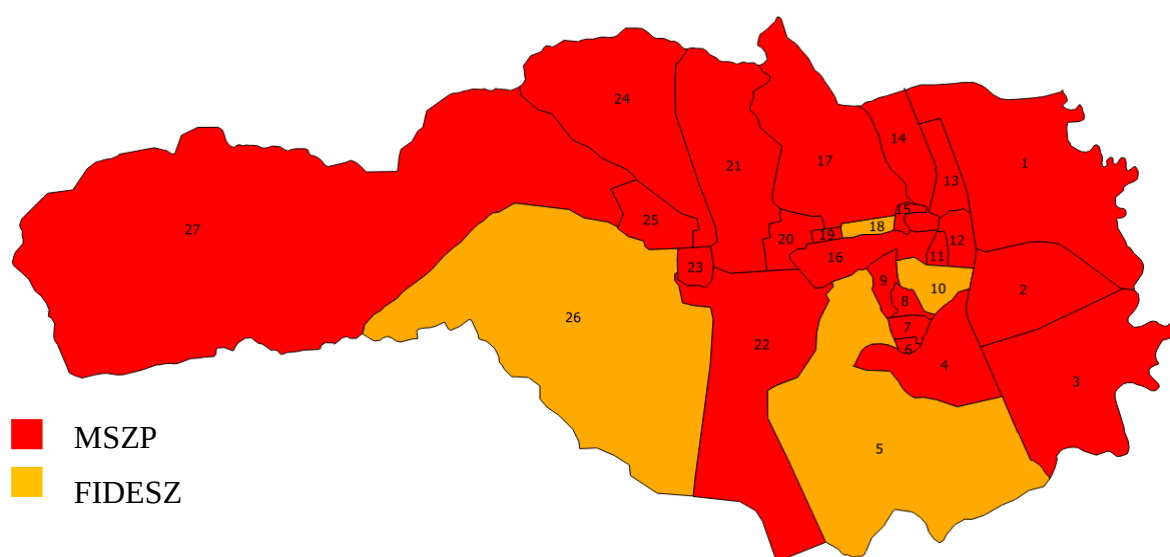
Itt az országos és miskolci eredményeket figyelve egyenletesen növekvő tendencia figyelhető meg egészen 2010-ig, bár hozzá kell tenni, hogy a választók részvétele a helyi választásokon rendkívüli módon alacsony. Ennek okait a politológusok is csak feltételezik, de az biztos, hogy a helyi politika sokkal kevésbé tudja megszólítani és érdeklődővé tenni a választópolgárokat, mint országos szinten. Bár egyes feltételezések szerint a helyhatósági választások iránt sokkal kevésbé közönyösek a választásra jogosultak, a részvételi adatokból az derül ki, hogy ez tényleges aktivitásban nem nyilvánul meg a voksolás napján.

III/3. A város összesített választási eredményei, főbb tendenciái

Ezen fejezetben végül annak az általánossá vált megállapításnak keresem az alapját, amelyet a közmédia és a legtöbb politikai elemzés is megemlít időről időre. Eszerint „*nagyon nehéz egy jobboldali jelöltnek – akár a jobboldal komoly országos előnye mellett – győznie Miskolcon(...)*”³⁷. A dolgozat eddigi részeiben igyekeztem a pártrendszer általános vonásait kiemelni, a politikai pártok ideológiai hátterét megvizsgálni, a vizsgálat tárgyát térben és időben elhelyezni, a választások során felmerülő helyi sajátosságokat és problémákat rögzíteni és a rájuk adandó megoldási javaslatomat röviden ismertetni. Most azonban ezeket összegezve, felhasználva igyekszem a választási adatok alapján rekonstruálni Miskolc városának politikai karakterét a négy választási évben. Fontosnak tartom még egyszer hangsúlyozni, hogy ezek nem feltétlenül tükrözik a tényleges viszonyokat, hiszen a távolmaradók akár helyi szinten is befolyásolhatják az eredményeket, továbbá ezek az adatok kizárólag a választás pillanatának erőviszonyait tükrözik, a ciklus többi napjának, hónapjának tendenciáit nem lehet ebből rekonstruálni. Később igyekszem mélyebb elemzésekkel nem csak a választások alkalmával megvizsgálni a választói magatartás és pártpreferenciák helyi alakulását, azonban jelen dolgozatban még nem vállalkozok erre.

Célszerű először az egyes választások adatait megvizsgálni egymás után, párba állítva a tavaszi országgyűlési választás eredményeit az őszi helyhatósági választás eredményeivel. A következő ábrák az egyéni jelöltek eredményeit mutatják, hiszen önkormányzati választások esetében listás választásra a közvetlen települési hatóság esetében nem került sor. A képviselőtestület tagjai egyéni körzetekben és kompenzációs listáról jutottak mandátumhoz; így kevésbé torzítja az eredményeket, ha mindkét voksolás esetén az egyéni jelöltek eredményeit nézzük az első választási forduló alkalmával.

³⁷ Körösenyi–Tóth–Török, 2007. 241.

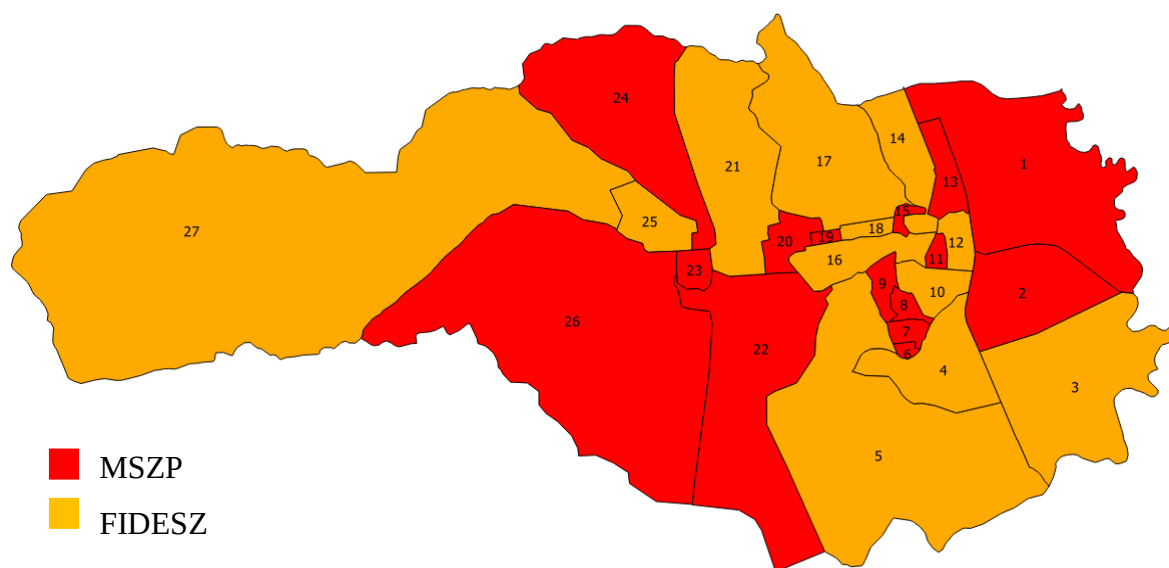
9. ábra: Az 1998-as országgyűlési választás első fordulójának eredménye

(Forrás: a szerző saját készítésű térképe a választási iratok alapján, MNL BAZML XXXIII. 3.)

A térképen jól látszik, hogy 1998 tavaszán a két külvárosi és két kicsiny belvárosi körzetet leszámítva a szocialista jelölt szerezte meg a város nagy részében a szavazatok többségét. Ez nem jelenti azonban automatikusan, hogy az országos egyéni választókerületekben is ezen személyek nyerték el a mandátumot. A dolgozat korábbi részében magyarázatot adtam arra vonatkozólag, hogy az országgyűlési választások eredményeit is miért az önkormányzati választókerületeket ábrázoló térképre vetítettem rá.

Bár a szocialista képviselők az első fordulót követően mind a négy Miskolcot érintő körzetben első helyen álltak, addig a második fordulóban a FIDESZ jelöltjei három körzetben is fordítani tudtak. Ennek okait a miskolci szavazópolgárok másodlagos pártpreferenciái között lehet keresni. Úgy tűnik, hogy a város bizonyos részeiben a kisebb pártok (értem ezalatt az MDF-et, SZDSZ-t és a MIÉP-et is) szavazói szívesebben adták a voksukat a fiataldemokratáknak, mint a szocialista képviselőjelölteknek.

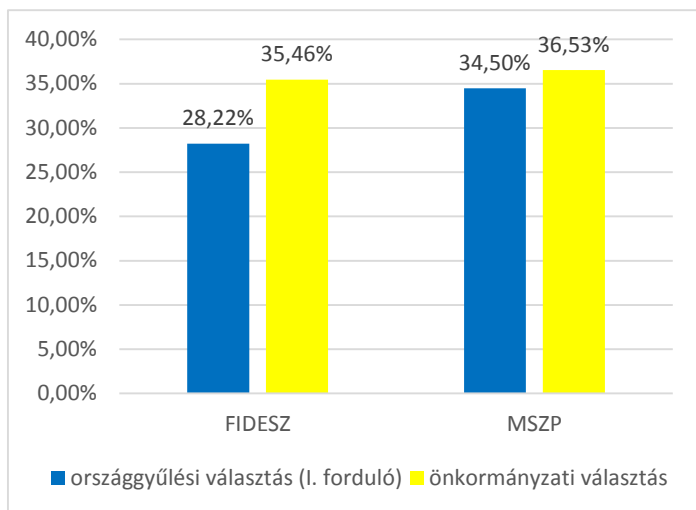
Az ugyanezen év őszén megtartott önkormányzati választás eredményeit ábrázoló térkép nagyjából hasonló képet fest, mint a tavaszi második forduló eredményei. Jól látható, hogy olyan városrészek jellemezhetők markáns baloldali és jobboldali karakterrel, amelyek mind lélekszámukat, mind területi kiterjedésüket tekintve jelentősnek mondhatóak. A konzervatív kereszténydemokrata pártok szavazói többségben voltak például a 3. sz. területi választókerülethez tartozó Szirmán, a 4. sz. területi választókerülethez tartozó Hejőcsabán vagy az 5. sz. területi választókerülethez tartozó Görömbölyön. Ellenpólusként említhető a 23. sz. területi választókerületben található dél-kiliáni városrész, a 22. sz. egyéni választókerülethez tartozó Vasgyár, illetve a 2. sz. területi választókerülethez tartozó Martin-telep (újabb nevén Martin-kertváros).

10. ábra: Az 1998-as önkormányzati választás egyéni választókerületi eredménye

(Forrás: a szerző saját készítésű térképe a választási iratok alapján, MNL BAZML XXXIII. 3.)

A narancssárga színnel jelzett kerületekben a FIDESZ jelöltje szerzett egyéni mandátumot, míg a pirosban a szocialistáké. Fontos hangsúlyozni, hogy míg a jobbközép pólus két szervezete közösen állított jelöltet, addig a szocialisták és a szabaddemokraták külön-külön mérettették meg választottjaikat. Összességében kijelenthető, hogy bár tavasszal a két párt eredményei között komolyabb eltérés figyelhető meg, addig ősze kiegyenlítődtek az erőviszonyok a városban. A két nagyobb párt az önkormányzati

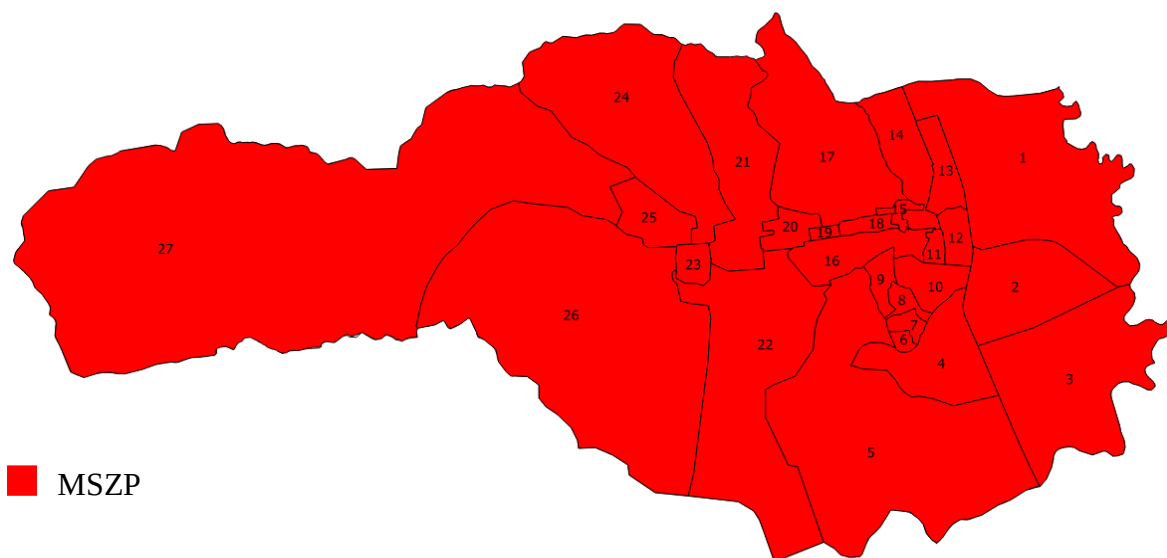
11. ábra: A két nagypártra leadott voksok arányának alakulása 1998-ban

(Forrás: a szerző saját számításai a választási iratok alapján, MNL BAZML XXXIII. 3.)

választások alkalmával megszerezte az egyéni kerületekben leadott szavazatok több mint kétharmadát, így a kisebb szervezetek csak a kompenzációs listáról juthattak be a városi közgyűlésbe.

Az 1998 és 2002 közötti parlamenti ciklus ideje alatt azonban jelentős arányeltolódás figyelhető meg a városban. A kormányon lévő jobbközép koalíció pártjai összefogtak tavasszal és a négy miskolci

körzetben közösen állítottak jelöltet, szemben az ellenzéki baloldallal, akik ismét külön személyeket indítottak. Mint látjuk a térképen, még így jelentős előnyt tudott összeszedni az MSZP. Gyakorlatilag az első fordulóban már eldőlték a legfontosabb kérdések, két választói körzetben már második forduló kiírására sem került sor.

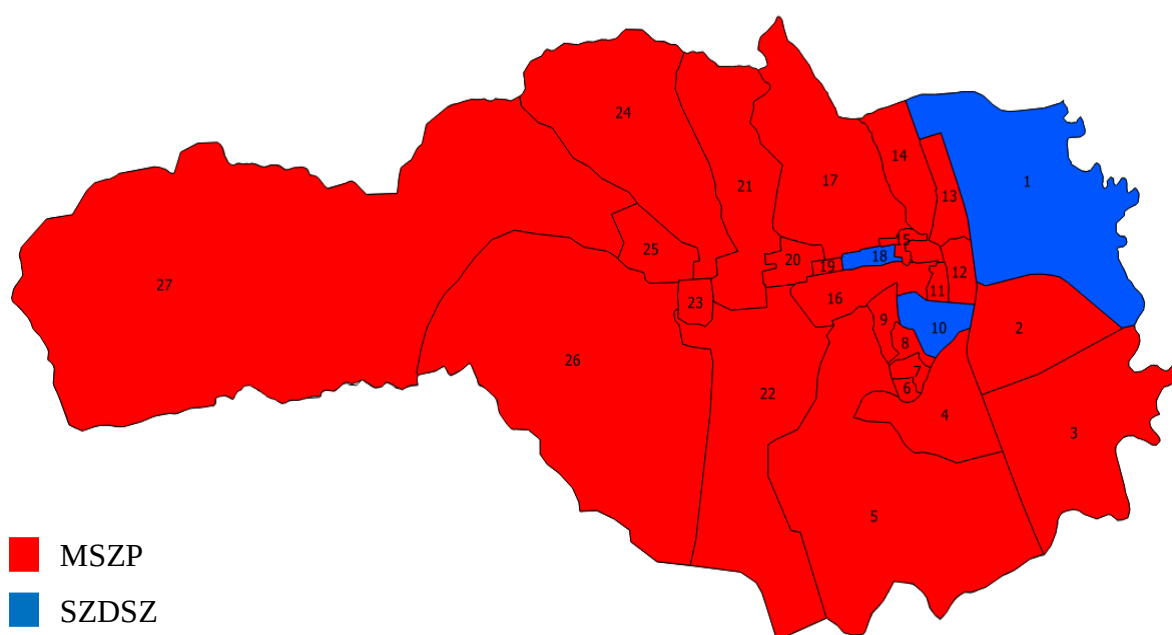

12. ábra: A 2002-es országgyűlési választás első fordulójának eredménye

(Forrás: a szerző saját készítésű térképe a választási iratok alapján, MNL BAZML XXXIII. 3.)

A fennmaradó két körzetben is csak néhány százalékponton múlt, hogy a szocialista jelölt nem szerezte meg már az első körben a szavazatok abszolút többségét. A második fordulóban viszont már eredményességi küszöb nem volt, a baloldali jelöltek jutottak mandátumhoz ezen körzetekben is, így minden Miskolcot is érintő választókerületben az MSZP jelöltje szerzett mandátumot.

Hasonló állapot figyelhető meg az őszi helyhatósági választások eredményeit elemezve. Gyakorlatilag a jobbközép pártoknak nem sikerült félév alatt annyira megerősödniük, hogy akár egyetlen területi választókerületben is egyéni mandátumot szerezzenek.

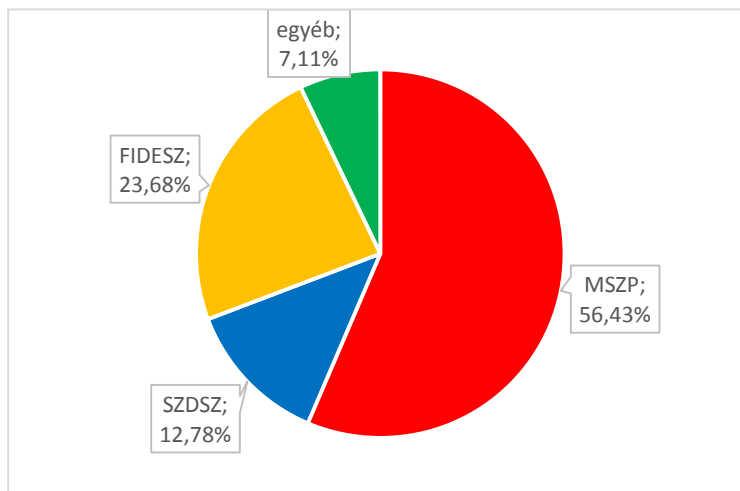
13. ábra: A 2002-es önkormányzati választás egyéni választókerületi eredménye

(Forrás: a szerző saját készítésű térképe a választási iratok alapján, MNL BAZML XXXIII. 3.)

A szocialista párt totális győzelmét egyedül a szabaddemokraták tudták megakadályozni, hiszen három körzetben is az ő jelöltjük futott be első helyen. Ennek kapcsán két dolgot azonban mindenképpen érdemes megjegyezni: elsőként érdemes összevetni az 1998-as és 2002-es önkormányzati választások térképeit, hiszen így felfedezhető, hogy a három szabaddemokrata körzet közül kettőben is a FIDESZ-től vették át a kerületet. Valószínűsíthető, hogy a szocialisták figyelembe vették ezt a kérdést is a jelöltállításkor, és a fiataldemokraták legyőzése érdekében a három közül az egyikben sem

indítottak saját jelöltet, szavazóikat a koalícióspartner választottjának irányába igyekeztek terelni.

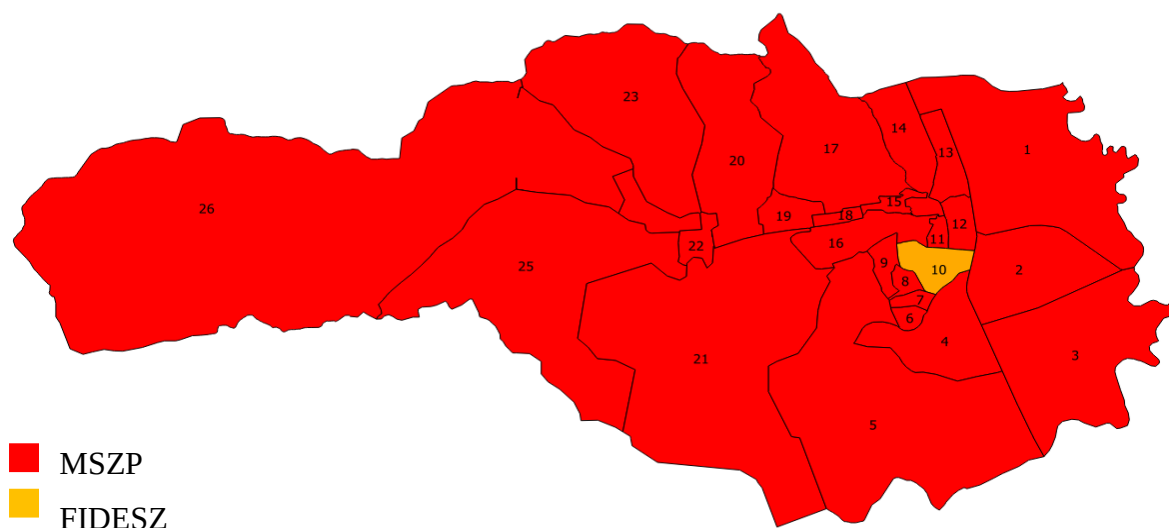
Az alábbi diagramon is látható, hogy helyi szinten elsőprő győzelmet aratott a két legnagyobb baloldali párt. A szocialisták egymaguk megszerezték a szavazatok több mint felét, a szabaddemokrata szavazatokat hozzáadva viszont már a voksok kétharmadnál is nagyobb arányáról beszélhetünk. Egyértelmű volt, hogy a jobboldalnak meg kell változtatnia helyi politizálását, hiszen a rendszerváltás óta ilyen simán párt/pártszövetség még nem „nyerte meg” Miskolcot, tavasszal és ősszel egyaránt.

14. ábra: A 2002-es önkormányzati választás eredménye

(Forrás: a szerző saját számításai a választási iratok alapján, MNL BAZML XXXIII. 3.)

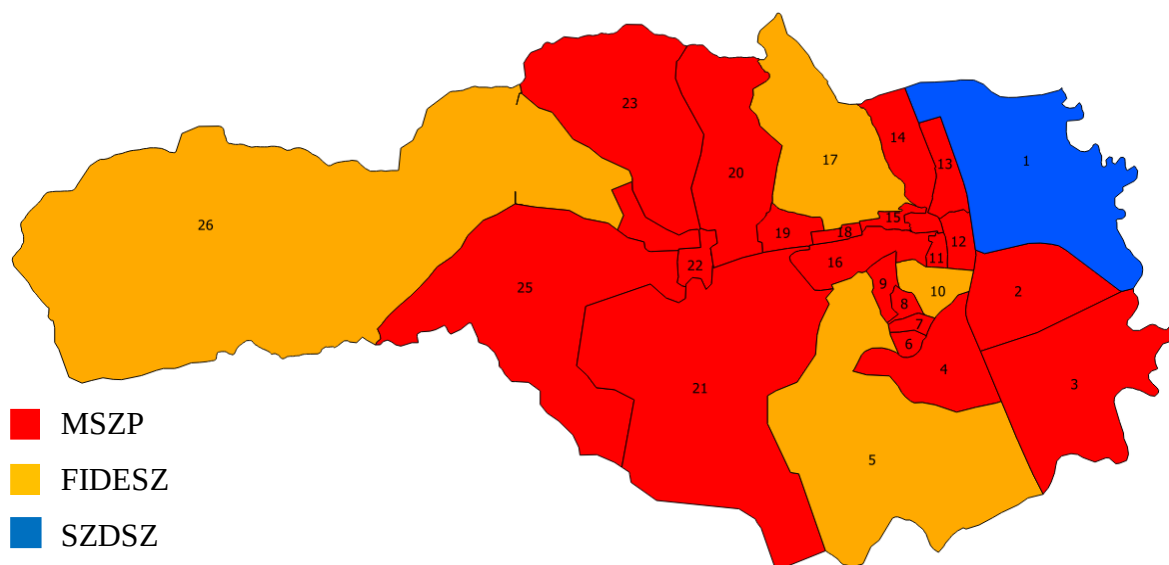
Nem is következett be négy év múlva ilyen fölényes győzelem a két választást együttesen figyelve. Tavasszal még a 2002-eshez kísértetiesen hasonló eredmény született.

15. ábra: A 2006-os országgyűlési választás első fordulójának eredménye

(Forrás: a szerző saját készítésű térképe a választási iratok alapján, MNL BAZML XXXIII. 3.)

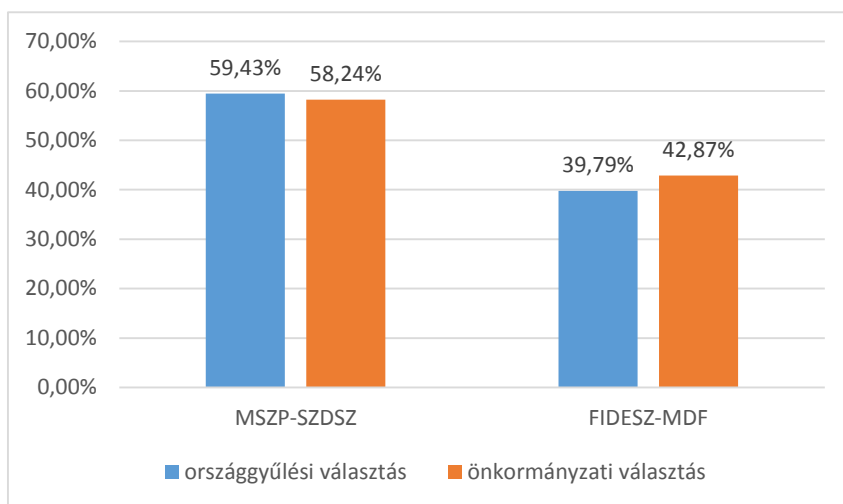
Látható, hogy elenyésző volt azon szavazóköröknek a száma, amelyekben nem a baloldali jelölt nyert. Ennek megfelelően mind a négy nagy országos egyéni választókerületben eredményes volt az első forduló, és kivétel nélkül a szocialista jelöltek szereztek csak mandátumot. Hogy mégsem ismétlődött meg a négy évvel korábbi csúfos jobboldali vereség a választásokon összességében, az a 2006 őszén kialakuló belpolitikai válságnak volt köszönhető. Közvetlenül az önkormányzati választások előtt csúcsosodtak ki a tömegtüntetések, demonstrációk; így jó néhány településen jelentősen visszaesett a kormánykoalíció támogatottsága.

16. ábra: A 2006-os önkormányzati választás egyéni választókerületi eredménye

(Forrás: a szerző saját készítésű térképe a választási iratok alapján, MNL BAZML XXXIII. 3.)

Miskolcon is megfigyelhető a baloldali visszaesés, bár mértékét tekintve a városban nem olyan jelentős, mint az ország több másik nagyobb településén. Mind az egyéni körzetek nagy részét, mind pedig a polgármesteri széket ismételten a szocialista jelöltek szereztek meg.

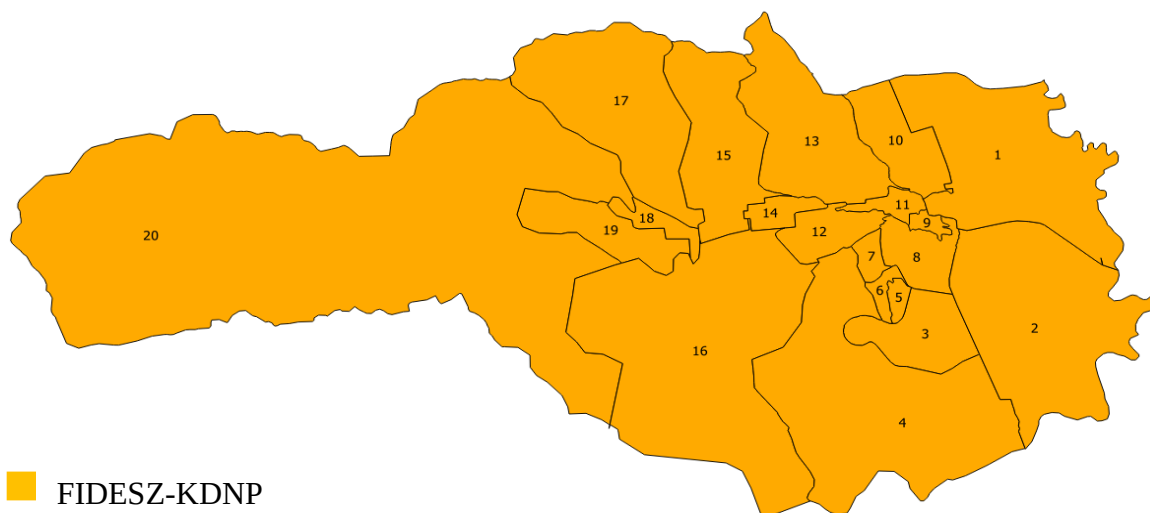
17. ábra: A 2006-os országgyűlési és önkormányzati választások alkalmával egyéni jelöltekre leadott voksok aránya

(Forrás: szerző saját számításai a választási iratok alapján, MNL BAZML)

Az alábbi diagram a 2006-os országgyűlési és önkormányzati választások alkalmával az egyéni jelöltekre leadott szavazatokat ábrázolja a baloldali pártok – jobboldali pártok vonatkozásában. Ennek alapján két fontos megállapítást lehet tenni: 1. a baloldali pártok esetében nem

figyelhető olyan mértékű visszaesés a miskolci adatokat figyelve, mint országos szinten; 2. a jobboldali szervezetek nem tudták pozíciójukat jelentősen megerősíteni a városban.

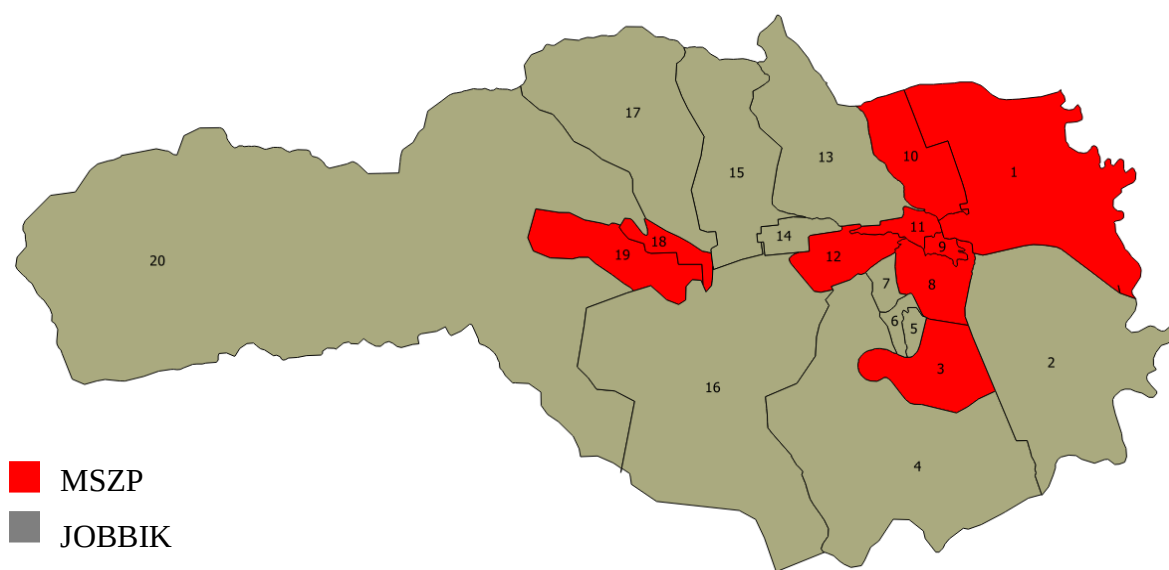
Az előbb elemzett három választás nyomán felmerülhet az a tény, hogy Miskolc erősen baloldali karakterrel rendelkező nagyváros. Véleményem szerint azonban ez egy olyan megállapítás lenne, amely túlságosan leegyszerűsítene a viszonyokat. A 2010-es országgyűlési választás esetén látható, hogy a városban is bekövetkezett a drasztikus váltás, a jobboldali jelöltek nyerték meg az egyéni körzeteket.

18. ábra: A 2010-es országgyűlési választás első fordulójának eredménye

(Forrás: a szerző saját készítésű térképe a választási iratok alapján, MNL BAZML XXXIII. 3.)

Azokban a korábbi markánsan baloldali karakterrel rendelkező városrészekben is, mint a Martin-kertváros, a dél-kiliáni lakótelep vagy éppen az Avas, mind-mind a FIDESZ-KDNP jelöltje győzedelmeskedett. Egyhangú képet fest ebből a szempontból Miskolc. Ennél a választásnál azonban érdemes megvizsgálni a pártlistákra leadott voksok arányát. Visszatekintve a korábbi évekre azt lehet elmondani általánosságban, hogy egyértelmű szocialista fölény rajzolódik ki ezen adatokból. Nem úgy 2010-ben, hiszen bár az első helyen minden ábrázolt körzetben a FIDESZ listája állt, a második hely sokkal érdekesebb képet mutat.

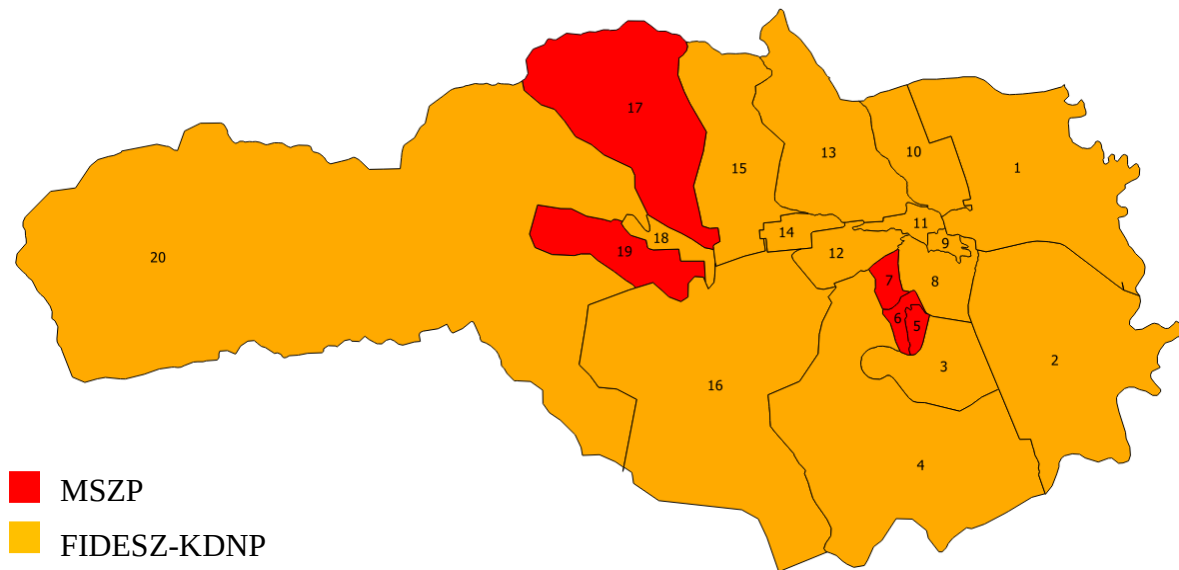
19. ábra: A 2010-es országgyűlési választás alkalmával a pártlistákra leadott voksok alapján kialakuló második helyes eredmények

(Forrás: a szerző saját készítésű térképe a választási iratok alapján, MNL BAZML XXXIII. 3.)

A körzetek több mint felében a JOBBIK listájára érkezett a második legtöbb szavazat, ami egyértelműen a jobboldali radikalizmus előretörését jelenti a városban. Ennek tartósságát azonban a dolgozat születésének pillanatában még korai lenne megállapítani, de általánosságban levonható következtetés, hogy a JOBBIK által felvetett problémák többségét a miskolci lakosok saját életük során is folyamatosan tapasztalják, így könnyebben adták szavazatukat a radikális pártnak.

Össze ugyan valamelyest mérséklődött a jobboldali fölény a városban, még így is az önkormányzati választókerületek kétharmadában a FIDESZ-KDNP jelöltje szerzett mandátumot, továbbá a polgármestert is az utóbbi pártszövetség adta. Bár a JOBBIK

választottjai nem szereztek egyéni körzet alapján képviselői helyet, de a kompenzációs lista révén önálló frakciót alakíthattak a létrejövő testületben.

20. ábra: A 2010-es önkormányzati választás egyéni választókerületi eredménye

(Forrás: a szerző saját készítésű térképe a választási iratok alapján, MNL BAZML XXXIII. 3.)

A 2006-2010 közötti ciklus során végbemenő legfontosabb változás, általánosságban figyelve az eredményeket az, hogy a korábban kétpólusú helyi pártstruktúra az országos tendenciákat követve hárompólusúvá alakult át, amelyben a legnagyobb erő a választás évében a konzervatív kereszténydemokrata értékeket képviselő FIDESZ-KDNP pártszövetség volt, az ellentáborban megtalálható a súlyos vereség után lábadozó MSZP, a másik oldalon pedig a radikalizmusával jelentős tömegeket megszólítani képes JOBBIK.

Ezek az erőviszonyok a dolgozat születésének pillanatában már nem feltétlenül állnak fenn. Néhány héttel ezelőtt lezajlottak a 2014-es országgyűlési választások az országban, egy új választójogi törvény szerint. Ennek elemzésére azonban az időben közelség miatt nem térek ki, későbbi kutatómunka során azonban igyekszem majd a főbb tendenciákat megismerni és elemezni.

V. Összegzés

Dolgozatomban arra vállalkoztam, hogy megrajzoljam egy ipari nagyváros politikai karakterét a választási eredmények alapján. Annak érdekében, hogy a célkitűzésemet megvalósítsam, igyekeztem a hazai viszonyokat és főbb tendenciákat felvázolni: rövid áttekintést adni a választási rendszer, a pártrendszer változásairól, illetve politikai ideológiák szerint csoportosítani a legjelentősebb magyarországi pártokat. Ezek után következett az önálló kutatás. Saját szerkesztésű térképek és diagramok révén igyekeztem a választási eredményeket és adatokat ismertetni, elemezni, érthetőbbé és vonzóbbá tenni.

A történeti választáskutatás hazánkban még gyermekcipőben jár. A legjelentősebb kutatók, akik ilyen témában már komoly szakmai eredményt produkáltak többek között Hubai László, Ignácz Károly, Földes György, Feitl István. Az általuk készített munkák jelenleg még egyedülállónak mondhatóak, hiszen kevés olyan választástörténeti tanulmány vagy könyv készült, amelyben a szerző(k) történeti szempontból igyekeznek egyes voksolásokat elemezni. Én szeretnék az előbb említett történészek nyomán haladni, és egy olyan kutatást véghez vinni, amely során elkészítem a XX. századi magyar történelem egyik legjelentősebb nagyvárosának, Miskolcnak a politikai tablóját az 1920 és 2010 közötti időszakból. Hogy célomat elérjem, igyekszem a történelemtudományt a politikatudománnyal és a társadalomtudománnyal ötvözni. Ezen mélyreható, részletes és hosszúnak tűnő munka végén reményeim szerint teljes mértékben feltérképezem a városban végbemenő politikai folyamatokat.

Jelen dolgozat csak egy állomása volt ennek a kutatómunkának, de az már a kutatás jelen állapotában is leszögezhető, hogy Miskolcon erős szavazóbázissal rendelkezik a baloldal. Fontos azonban, hogy a korábban jellemző hegemonia a 2006-2010 közötti ciklusban eltűnt, helyén pedig megjelent egy hárompólusú pártstruktúra, amelyet a szociáldemokrata irányzat, a konzervatív kereszténydemokrácia és a jobboldali radikalizmus alkot. Ilyen körülmények között készülnek a városban a helyi pártok a 2014-es önkormányzati választásra, amely számos kérdésben döntő lesz. Ez azonban már nem tartozik ezen dolgozat témájához, így azzal zárnám a munkát, hogy Miskolc városa a politika szempontjából az ország egyik legérdekesebb küzdőtere, amelynek megnyerése komoly fegyvertényt jelent a pártok számára.

VI. Felhasznált irodalom

Levéltári források

- Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára. Választási iratok. MNL BAZML XXXIII. 3.
- Miskolc Megyei Jogú Város Helyi Választási Iroda által készített közterületi jegyzék a választókerületi beosztásról

Internetes források

- Az 1945. évi VIII. törvény; a nemzetgyűlési választásokról. <http://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8215>
- Az 1989. évi XXXIV. törvény; az országgyűlési képviselők választásáról. <http://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8632>
- Az 1990. évi LXIV. törvény; a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásáról. <http://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8720>
- Az 1990. évi LXV. törvény; a helyi önkormányzatokról. <http://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8721>
- Az 1994. évi LXII. törvény; a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásáról szóló 1990. évi LXIV. törvény módosításáról. <http://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=9120>
- Az 1994. évi LXIII. törvény; a helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény módosításáról. <http://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=9121>
- Az 1997. évi XCVIII. törvény; a Magyar Köztársaság Alkotmányának módosításáról. <http://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=9517>
- Az 1997. évi C. törvény a választási eljárásról. <http://1000ev.hu/index.php?a=3¶m=9519>
- A Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatalának online választástörténeti adatbázisa. <http://valtor.valasztas.hu/valtort/jsp/t0.jsp>

Általános összefoglaló munkák

- Az élet megindulása Miskolcon és Borsodban a felszabadulás után. Források Miskolc város és Borsod megye történetéhez. Szerk.: Beránné Nemes Éva, Román János. Miskolc m.j. Város Tanácsa Végrehajtó Bizottsága, Miskolc, 1970.

- Borsod-Abaúj-Zemplén megye kézikönyve. Főszerk.: Dr. Kasza Sándor. Ceba Kiadó, Budapest, 1998.
- Miskolc története 1918-tól 1949-ig. Miskolc története V/1. kötet. Szerk.: Dobrossy István, Stipta István. Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc, 2007.
- Miskolc története 1918-tól 1949-ig. Miskolc története V/2. kötet. Szerk.: Dobrossy István, Stipta István. Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc, 2007.
- Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. Osiris Kiadó, Budapest, 2010.

Szakkönyvek, szaktanulmányok

- Magyarországi politikai pártok lexikona (1846-2010). I. kötet: Parlamenti választásokon jelöltet állító pártok. Főszerk.: Vida István. Gondolat Kiadó, Budapest, 2011.
- Parlamenti választások 1994. Politikai szociológiai elemzés. Szerk.: Böhm Antal – Szoboszlai György. MTA Politikatudományi Intézet, Budapest, 1995.
- Parlamenti választások Magyarországon 1920-2010. Szerk.: Földes György, Hubai László. Napvilág Kiadó, Budapest, 2010.
- Hubai László: Magyarország XX. századi választási atlasza, 1920-2000. II. kötet. Napvilág Kiadó, Budapest, 2001.
- Áder János: Kinek az érdeke? A magyar választási rendszer jellemzése. In: Magyarország politikai évkönyve 1991. Szerk.: Kurtán Sándor–Sándor Péter–Vass László. Ökonómia Alapítvány-Economix Rt., Budapest, 1991.
- Böhm Antal: Az önkormányzati választások a parlamenti választások tükrében. In: A helyi hatalom és az önkormányzati választások Magyarországon, 1990-2002. Szerk.: Böhm Antal. MTA Politikai Tudományok Intézete, Budapest, 2006.
- Enyedi Zsolt–Körösi András: Pártok és pártrendszerek. Osiris Kiadó, Budapest, 2004.
- Fábián György, Kovács László Imre: Voksok és mandátumok. A választási rendszerek arányossága. Villányi úti könyvek, Budapest, 1998.
- Kovács László Imre: A kormány a helyén marad – 2006. In: Parlamenti választások Magyarországon 1920-2010. Szerk.: Földes György, Hubai László. Napvilág Kiadó, Budapest, 2010.
- Körösi András–Tóth Csaba–Török Gábor: A magyar politikai rendszer. Osiris Kiadó, Budapest, 2007.

- Peter Mair, Cas Mudde: The Party Family and Its Study. Annual Review of Political Science. Vol. 1. 1998.
- Simon János: A „nem-szavazók” választása. In: Magyarország politikai évkönyve 1991. Szerk.: Kurtán Sándor–Sándor Péter–Vass László. Ökonómia Alapítvány-Economix Rt., Budapest, 1991.
- Szoboszlai György: Hagyományteremtés. A kormány megbukik a választásokon – 1994. In: Földes–Hubai, 2010.
- Tóka Gábor: Vezérek passzív csodálói: a magyar választói magatartás nemzetközi összehasonlításban. In: Parlamenti választás 2006. Elemzések és adatok. Szerk.: Karácsony Gergely. Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány–Budapesti Corvinus Egyetem Politikatudományi Intézet, Budapest, 2006.
- Tóth Zoltán: Önkormányzati választások, 1990. In: Magyarország politikai évkönyve 1991. Szerk.: Kurtán Sándor–Sándor Péter–Vass László. Ökonómia Alapítvány-Economix Rt., Budapest, 1991.
- Wéber Attila: Egy csendes választás anatómiája – 1998. In: Parlamenti választások Magyarországon 1920-2010. Szerk.: Földes György, Hubai László. Napvilág Kiadó, Budapest, 2010.
- Wiener György: Választás és rendszerváltás 1990. In: Parlamenti választások Magyarországon 1920-2010. Szerk.: Földes György, Hubai László. Napvilág Kiadó, Budapest, 2010.

VII. Az ábrák jegyzéke

1. ábra: A kisebb pártok területi listáira leadott voksok alakulása (1990-2002)
2. ábra: A kétpólusúvá váló magyar pártrendszer (1990-2002)
3. ábra: A politikai ideológiák családjai
4. ábra: A politikai családok szereplése az országgyűlési választások alkalmával (1998-2010)
5. ábra: Borsod-Abaúj-Zemplén megye országos egyéni választókerületei (1990-2010)
6. ábra: Miskolc önkormányzati egyéni választókerületi beosztása (2010)
7. ábra: A részvételi arány alakulása az országgyűlési választások első fordulójának alkalmával (1990-2010)
8. ábra: A részvételi arány alakulása az önkormányzati választások alkalmával (1990-2010)
9. ábra: Az 1998-as országgyűlési választás első fordulójának eredménye
10. ábra: Az 1998-as önkormányzati választás egyéni választókerületi eredménye
11. ábra: A két nagypártra leadott voksok arányának alakulása 1998-ban
12. ábra: A 2002-es országgyűlési választás első fordulójának eredménye
13. ábra: A 2002-es önkormányzati választás egyéni választókerületi eredménye
14. ábra: A 2002-es önkormányzati választás eredménye
15. ábra: A 2006-os országgyűlési választás első fordulójának eredménye
16. ábra: A 2006-os önkormányzati választás egyéni választókerületi eredménye
17. ábra: A 2006-os országgyűlési és önkormányzati választások alkalmával egyéni jelöltekre leadott voksok aránya
18. ábra: A 2010-es országgyűlési választás első fordulójának eredménye
19. ábra: A 2010-es országgyűlési választás alkalmával a pártlistákra leadott voksok alapján kialakuló második helyes eredmények
20. ábra: A 2010-es önkormányzati választás egyéni választókerületi eredménye

VIII. A táblázatok jegyzéke

1. táblázat: Az 1945-ös nemzetgyűlési választások eredményei országos és helyi szinten
2. táblázat: Az 1947-es nemzetgyűlési választások eredményei országos és helyi szinten
3. táblázat: Az önkormányzati választások eredményeinek az összefoglalása (1990-2006)
4. táblázat: A parlamenti mandátumot szerző pártok csoportosítása értékrendjük alapján
(1998-2010)
5. táblázat: A választásra jogosultak és a kialakított szavazókörök számának alakulása
Miskolcon (1990-2010)